

Фото Олеса Дмитренка

СПЕКОТНЕ ПОЛІТИЧНЕ ЛІТО В УКРАЇНІ, або БУМЕРАНГ ЛЕТИТЬ У МАЙБУТНЄ

Михайло СЛАБОШПИЦЬКИЙ

У Києві — спекотно. Здається, значно спекотніше, ніж по всій Україні, навіть на самісінкім півдні її. Оце відчуття несамопитої спекотності в столиці України, очевидно, йде від високовольної політичної напруги. Ще, певно, ніколи (хіба що понад два десятиліття тому під час ГКЧП) улітку не спостерігалось таке явище. Літо — традиційно “штильова” пора. Веселі десанти нарядів, державних діячів, державних службовців, мільйонерів, а також усіх інших, у кого не свисе вітер у кишенях, ніжяться під сонцем знаменитих зарубіжних курортів або, в гіршому випадку, на кримських пляжах. Як правило, улітку Київ знелюднений, спокійний і тихий. Хроніка політичного життя цього часу в ЗМІ — скромна до непристойного. Здебільшого кількарядкові повідомлення про якийсь офіційоз...

Натомість нині суспільство спостерігає за напруженим сюжетом політичного серіалу, який називається судами над екс-прем’єр-міністром України Юлією Тимошенко та екс-міністром внутрішніх справ, колишнім легендарним “польовим командиром” Помаранчевої революції Юрієм Луценком. У цих подіях, як у краплині води, відбиваються всі особливості структури моменту, коли Партия регіонів натхненно вбирається в тогу тугого реваншиста.

Окрім того, що навіть у зовсім далекої від юриспруденції людини виникають сотні резонних запитань до української Феміди, а особливо до тих, хто стоїть за нею, хто перетворив її на свою слухняну маріонетку, кожному не наїв-

ному бачиться навіть не замаскований другий план цього демагогічно-спекулятивного судилища. Звичайно ж, владцям треба за будь-яку ціну не допустити Юлію Тимошенко на наступні парламентські вибори восени 2012 року. Без неї партія “Батьківщина” буде знекровлена і втратить багато голосів. Отже, Тимошенко треба якось оригінально засудити. Наприклад, умовно. Або насправді, але з відтермінуванням виконання вироку. Головне — щоб на час виборів вона мала статус, який не дозволить їй претендувати на депутатський мандат. Звичайно ж, треба не допустити на вибори і харизматичного Юрія Луценка, який завжди становить велику небезпеку для своїх політичних опонентів. До речі, Луценкова постать особлива в українському політикумі передовсім тим, що він не причетний до якихось корупційних схем, хабарництва чи політичних зрад і компромісів для власної вигоди. Отож Луценко просто приречений лишатися політиком високореєтинговим, який легко пройде до парламенту. І хоч як силкуються слуги Феміди в суддівських мантиях довести якісь його злочини саме з розряду корупційних, усе це має смішний і жалюгідний вигляд. Чи не кожен в Україні знає, що Борис Колесніков “со товариші” вирішив провчити екс-міністра МВС за свій арешт і тримання під вартою. І тільки наївний не розуміє, що так влада намагається виховувати громадськість: ось дивіться, якщо ми з такою брутальністю та сваволею поведимося з чільними представниками українського політикуму, з надзвичайно популярними в Україні людьми, то уявіть, що можемо зробити з першим-ліпшим із

нас... Одне слово, в такий спосіб іде ще й тотальне залякування українського суспільства. Донецькі політичні музиканти вміють грати тільки на одній струні. Про оркестр тут не йдеться — вони навіть не можуть освоїти якийсь один інструмент.

Ще раз повертаючись до Печерського райсуду, в якому розглядають справи Юлії Тимошенко та Юрія Луценка, треба сказати, що біля його дверей не буває гарячих вербальних баталій або інколи й рукопашних сутичок лише в ті дні, коли там немає судових засідань. Обурені ганебним судилищем прибічники Тимошенко та Луценка приходять сюди, щоб психологічно підтримати їх і артикулювати свої гнівні протести. А нарекрутовані регіоналами волонтери (кажуть, за 40–50 гривень кожен) женуть хвилю словесного обурення на адресу підсудних і вимагають їм якнайжорстокішої покари. Досить навіть миттєвого погляду на цей контингент, щоб допевнитися: це здебільшого здеградовані маргінали, готові за сорок срібняків навіть матір рідну продати. Але такі реалії української політики: часто таранною силою — здебільшого з боку регіоналів — виступає саме такий контингент. Їх ми бачили на всіх антимайданах, вони блокували роботу ЦВК під час різних парламентських, а також президентських виборів. Мовби сарана на плантаціях, раптово з’являлися вони в столиці України, дивуючи своєю брутальністю, агресивною фразеологією та далекими від елементарного етикету манерами. Плебскратичний елемент — активна дійова особа українського політикуму; цю деструктивну силу,

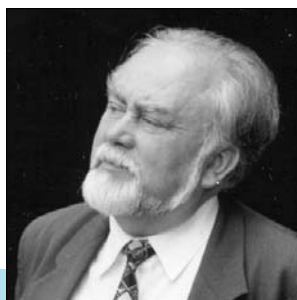
Закінчення на стор. 2

ПОНОМАРІВ: ТВОРИМО УКРАЇНСЬКИЙ СВІТ

3

ЮВІЛЕЙНЕ ВІТАННЯ ЛУБКІВСЬКОМУ

5

ДО ТРЕТІХ РОКОВИН МОСКОВСЬКОЇ АГРЕСІЇ

10

“КРУГ МІСТЕЧКА БЕРЕСТЕЧКА...”

12

...ЯК ПРИЙДУТЬ ЗОЛОТІ ЖНИВА

15

СПЕКОТНЕ ПОЛІТИЧНЕ ЛІТО В УКРАЇНІ, або БУМЕРАНГ ЛЕТИТЬ У МАЙБУТНЄ

Закінчення. Початок на стор. 1

готову змести зі свого шляху все і всіх, так охоче випускають на арену регіонали, анітрохи не бентежачись тим, що колись вона може обернутися і проти них.

Взагалі про суди і кримінальні справи. Останнім часом їх стало густо. Активізувався розгляд участі экс-президента Леоніда Кучми у справі Георгія Гонгадзе, інспірованої плівками майора Мельниченка. Ефектно заарештовано голову **Державної комісії з регулювання ринків фінансових послуг** Василя Волгу, якому інкримінують одержання хабаря в сумі 500 тисяч доларів. Цілком імовірно, що ми станемо свідками інших резонансних справ. Усе це покликано справити враження на Європу: дивіться, мовляв, у нас немає недоторканих, усі однаково рівні перед законом і можуть постати перед судом. Але це казочка для наївних. По-перше, регіонали своїх не здають. А поміж них, здається, є не один, ким мала б зацікавитися українська Фемида. Усі, хто нині постає перед судом — це або політичні опоненти регіоналів, або попутники, які намагаються вести самостійну гру, використовуючи тільки свій тимчасовий альянс із регіоналами. До таких зокрема належить вельми амбітний Волга, який, відбрунькував-

шись від політично збанкрутілих соціалістів, закладає свій “Союз лівих сил”, а потім стрибає (аби лиш доскочити депутатського бюлетеня) у поїзд регіоналів.

Кучма — випадок унікальний ще й тим, що не тільки може підтверджувати своїм судовим сюжетом афішоване командою Януковича неупереджене ставлення до тих, ким зацікавилася Фемида. Є тут і суб’єктивні фактори, на яких наголошують українські ЗМІ. По-перше, Янукович тримає образ на экс-президента за те, що той буцімто допоміг україні в його перемогу на президентських виборах—2004. По-друге, також, що зять Леоніда Кучми олігарх Віктор Пінчук має трохи поділитися маєтностями з Януковичевим середовищем. Тоді зі справою причетності Леоніда Кучми до загибелі Гонгадзе буде покінчено.

Судові справи не заступають від уваги суспільства інших по своєму знаменних подій. Ось укротє вже об’явився в Україні “Жириновський у ярі”, як влучно охрестили ексцентричного, нарцистичного та демагогічного Московського патріарха Кіріла, який заповзвся їздити в Україну, мовби до себе додому. Все йому тут мариться “руський мір”, який має поглинути не тільки українські церкви, а й усю Україну. От уже воістину комісар-емісар

Кремля в ярі та яскравих атрибутах багатства на взір годинника за двадцять тисяч доларів, що на нього одразу звернули увагу представники ЗМІ. Непристойна, аморальна розкіш індивіда, що претендує на статус слуги Господнього. Кошмар, театр абсурду, водевіль, цирк. З одного боку — хрест, з другого — гламурні витребеньки, з третього — злобні словеса, абсолютно несумісні з декларованим статусом непроханого гостя. Але то — вже інша тема, на яку поговоримо наступного разу.

У всіх подіях, що відбуваються сьогодні, є не тільки минуле, в якому знайдемо мотивації та пояснення сучасного. У них є і майбутнє, яке народжується з них уже сьогодні. Легко уявляються ті суди над сьогоднішніми високопосадовцями, які потрясатимуть Україну за кілька літ. Янукович і його команда створили прецедент судової розправи над своїми політичними суперниками і попередниками, анітрохи не припускаючи того, що вони взяли до рук бумеранг. Усе це з точністю до навпаки повториться, коли вже вони будуть підсудними, і коли їх так само безжалюно та демонстративно демагогічно судитимуть їхні опоненти. Янукович і його команда порушили неписане правило, яке торжествувало в Україні досі,

коли нормальним шляхом змінювалися на владному олімпі переможці й переможені, коли мирно, спокійно і без переслідувань передавалася влада. Регіонали створили похмурий і зловісний прецедент. Інстинкт самозбереження не стримав їх. Скриня Пандори відчинена. Тенденція політичного життя уже свідчить: влада повільно вислизає з рук регіоналів. Рейтинг Віктора Януковича за нетривалий період перебування його на посту президента знизився більш ніж утричі. Такого за такий короткий час досі не знав жоден український президент. Стрімко падає донизу і крива рейтингу регіоналів узагалі. І падатиме далі, оскільки їм доведеться зініціювати ще цілий каскад непопулярних заходів (досить бодай узяти до уваги пенсійний кодекс чи підвищення рівня виплат за комунальні послуги...).

Дотепний та іронічний Юрій Луценко вже сьогодні може сказати своїм мучителям: “До зустрічі в новому сюжеті — ви в камері підсудних, а я на волі в ролі того, хто вимагатиме від суду якнайжорстокішого присуду”.

Така, на жаль, логічна особливність української політичної боротьби.

І ніби провіщенням недалекого майбутнього над столицею України ночами пролітають грози з вибухами грому та сліпучими блискавицями.

Михайло СЛАБОШПИЦЬКИЙ

СУД ЧИ СУДИЛИЩЕ?

У п’ятницю Печерський райсуд прийняв рішення заарештувати Юлію Тимошенко. Таку ухвалу оголосив суддя Родіон Кіреєв. Прихильники Тимошенко оголосили безстрокову акцію протесту, із заявами на її підтримку звернулися місцеві ради кількох областей, громадські організації та представники Церкви, а також уряд США, МЗС Франції, Росії, Великобританії, депутат Європарламенту Міхаель Галер тощо. З цього приводу “Слово Просвіти” попросило відповісти на два запитання представників різних політичних сил:

1. Чи є правові підстави для арешту Юлії Тимошенко?
2. Як оцінюєте міжнародну реакцію на рішення влади і суду?

Сергій ПАШИНСЬКИЙ, народний депутат України:

1. У судді Кіреєва не було жодних правових підстав змінювати міру запобіжного заходу. Навіть якщо суд вважає, що підсудний порушує процедуру, то є покарання у вигляді адмінштрафу, а не арешту. Суддя скоїв кримінальний злочин, за який буде відповідати.

2. Нам дуже приємно, що реакція світу була одностайна: всі стали на захист, на підтримку Ю. Тимошенко. Для Януковича це останній сигнал. Наступний сигнал — повна міжнародна ізоляція.

Хочу додати, що все вирішує народ України. Закликаю всіх стати на підтримку Юлії Володимирівни, щоб не допустити в країні диктатури.

Юрій ГРИМЧАК, народний депутат України:

1. Жодних правових підстав. Є перелік питань у Кримінально-процесуальному кодексі, згідно з якими можна змінити запобіжний захід. Жодного посилення на КПК в рішенні суду не було.

У понеділок вони повторили те, що було на минулому судовому засіданні в п’ятницю, коли наш “унікальний” прем’єр Микола Азаров давав свої оціночні судження, фактично ображав Юлію Володимирівну. А коли вона намагалася ставити йому свої запитання, то її весь час зупиняли, не давали висловитися, посилаючи на те, що це її суб’єктивні міркування. Міністр закордонних справ Костянтин Грищенко півгодини повчав, як треба було робити Тимошенко, коли вона була прем’єром. Але на закон не посилався, тільки власні враження.

2. Імідж України погіршується з кожним днем і навіть з кожною годиною цих ганебних процесів. Маємо “унікальний” уряд і “унікальну” владу. Вона одним махом розсварила і з Заходом, і зі Сходом. Подальші перспективи: якщо влада не чує Заходу, то Захід вводитиме санкції.

Ніна ДЯЧЕНКО, активістка ВГО “Загальновоїнська спілка України” (голова Олег Калашников):

1. Юлія Володимирівна не виявляє поваги до суду. Суд дотримується процедури, а вона нахабно звинувачує його у некомпетентності, не звертає уваги на зауваження судді Кіреєва. Мін’є адвокатів. Її пропонують державного захисника, вона відмовляється.

2. Я щойно приїхала в Київ з відпочинку в селі. Там не було можливості відстежувати новини. Зараз читатиму пресу й робитиму висновки. Вважаю, що Тимошенко — головний корупціонер в країні. Якщо її одну ув’язнять, звисно, це нічого не змінить. А якщо, починаючи з неї, піде ланцюг справ, ув’язнюватимуть інших корупціонерів, народ побачить, що не тільки прості люди можуть сидіти в тюрмі, а й високопосадовці, то, можливо, й ставлення до України зміниться.

Микола ТАБОРИТ

Здається, кухарчуки — політтехнологи чи помічники глави держави — вкотре передали кути меду. З політичної кухні, що на Печерському пагорбі, запахло смаженим, просто-таки засмерділо. Причиною того став черговий скандал навколо незугарної спроби свити представити Януковича білим, пухнастим і з голубим бантиком збоку.

Ідеться про лист української інтелігенції нібито на підтримку Президента і його “рішучої” боротьби з корупцією. Кілька днів тому його оприлюднили два інформагентства — Укрінформ і УНН. Папірець ніби підписали відомі особи України, такі як Віталій Коротич, президент АН України Борис Патон, президент Національного університету “Києво-Могилянська академія” Сергій Квіт, директор Міжнародного

СМОРІД З ПОЛІТИЧНОЇ КУХНІ

центру перспективних досліджень Віра Нанівська, директор Інституту українознавства Петро Кононенко, ректор Київського

університету ім. Т. Шевченка Леонід Губерський. Є серед них і прізвища Володимира Цибулька, Олександра Злотника, Віктора Гуцала, Ольги Богомолець, Леся Танюка...

Позиція Танюка щодо листа представлена його власною заявою. Одразу відхрестився від нього і Сергій Квіт. Ольга Богомолець також. Щодо решти, то їхня поразка невідома. Хоча, враховуючи вікові особливості й знаючи “ху із ху”, як кажуть англійці, можна кожному підписанту дати від-

повідну оцінку. Приміром, вчепну характеристику Коротичу (там де вигода — там і він) дав ще О. Гончар. Отож не варто дивуватися, що їхнє становище і позицію “чого ізволіте?” Адміністрація Президента використала на всі сто.

Але повернімося до стряпчих. Звісно, свого патрона — президента — грає його свита. Грає, як свідчать постійні казуси з Віктором Януковичем і тією політикою, що він проводить, препаскудно. Для забитого села Хацапетовки чи провінційного містечка Єнакієво це було б ще нічого. Але для держави Україна з її декларованими незалежністю й демократичними принципами це глум. Глум примітивів над вищими в моральному й інтелектуальному рівні українцями.

Леся ТАНИУК

Останніми днями, під час моєї хвороби і тривалої відсутності в Києві, у пресі й засобах масової інформації почало фігурувати моє прізвище у зв’язку з листом до

З ПРИВОДУ ДЕЯКИХ НЕІНТЕЛІГЕНТНИХ ЗАБАВОК

Президента, з текстом якого я наразі ознайомився сьогодні, повернувшись до Києва.

Вважаю за необхідне заявити, що зміст і тон цієї витриманої у лакейському стилі петиції до царя-батюшки мені чужі й суперечать моїм моральним принципам. Я згодний з тим, що боротьбу з корупцією в Україні слід проводити найактивніше (згадаймо неореалізоване Чорноволове “Бандитам — тюрми!”), але не на словах і обіцянках-цяцянках, а реально. Тому що корумпована вся система нинішньої української влади, яка стала фактично окупаційною і втратила людську подобу. Божого

й людського суду потребують суціль продажне судочинство, здирижований бізнес, фарисейство церковного життя так званого московського православ’я в Україні; корупція вразила науку, медицину, освіту, культуру, податкову й пенсійну системи — Україну неухильно ведуть до нової Руїни — через демонтаж її найвищих національних цінностей, через насадження рабства, повальну русифікацію і люмпенізацію.

Щодо конкретного листа, то **мого підпису під ним нема і не могло бути**. Мені зателефонували і спитали, чи не взяв би я участі у підписанні групового листа на захист Сергія Квіта та Ольги Богомолець.

6 серпня 2011 р.

Анатолій РИЖЕНКО,
м. Прилуки, Чернігівська обл.

У Канаді, в Палермо, поблизу Торонто, 1951 року було зведено перший на американському континенті монумент Тарасові Шевченку. Відкриття пам'ятника відбулося 1 липня 1951 року і стало знаменною подією в житті канадських українців. Цим актом було ознаменовано 60-річчя творчої праці українських поселенців у Канаді, їхній трудовий внесок в економічне, культурне, суспільне і політичне життя країни.

Українські емігранти, яких ще в кінці XIX століття доля занесла за моря-океани, зокрема в Канаду, в перші десятиліття перебування на нових землях переживали тяжкі часи, їхнє життя було сповнене злиднів, важкої фізичної праці, національного приниження, зневаги. У дрімучих лісах, на болотистих мочарах, далеко від світу й людей, їм доводилося працювати в нестерпних умовах. У багатьох із них не здійснилася мрія, якою вони тішили себе, — заробивши грошей, повернутися додому, до родини. Такою була доля перших українських поселенців у Канаді.

Читаючи твори Тараса Шевченка, українські емігранти знаходили в них слова і про своє бідування на чужині. Поет багато поезій присвятив темі чужини. Так, у вірші “Прийшла” знаходимо рядки:

*Орел вийняв карі очі
На чужому полі,
Біле тіло вовки з'їли —
Така його доля.*

І скільки дівчат, не дочекавшись своїх коханих із-за моря, впадали в розпач, божеволіли, вкоротили собі віку. Ніби про їхні болі говорив поет у вірші “Думка” (1838 р., С.-Петербург):

*Вітре буйний, вітре буйний!
Ти з морем говориш,
Збуди його, зарай ти з ним,
Спитай сине море.
Воно знає, де мій милий,
Бо його носило.
Воно скаже, сине море,
Де його поділо.*

Так волає-благає дівчина в розпучі, щоб вітер допоміг їй знайти милого, який подався за сине море — на чужину.

Українці-заробітчани на чужині могли лише мріяти про повернення в Україну. Тарас Шевченко став для них усім, з чого складається почуття до рідного краю. Не один із них промовляв до поета його ж словами:

*Утни, батьку, орле сизий!
Нехай я заплачу,
Нехай свою Україну
Я ще раз побачу.*

Гортаючи десь у далекій Канаді Шевченковий “Кобзар”, український емігрант з хвилюванням читав рядки, які були ніби про нього:

*Куди ти йдеш, не спитавишся?
На кого покинув
Батька, неньку старенькую,
Молоду дівчину?
На чужині не ті люде, —
Тяжко з ними жити!
Ні з ким буде поплакати,
Ні поговорити.*

Великим лихом були для українських безробітних 1913—1914 та 1930-ті роки минулого століття. І хоч зазначені поезії Шевченко писав за півстоліття до початку еміграції українців за океан, вони були ніби пророкуванням цієї національної трагедії українського народу. Наче засторога українцям, щоб не залишали рідної землі й не мандрували за океан, ці рядки:

*У чужому краю
Не шукайте, не питайте
Того, що немає
І на небі, а не тільки
На чужому полі.*

Мотиви чужини особливо виразно звучать у його “невольницькій поезії” (1847—1857 рр.) Як Шевченко на засланні мріяв повернутися на Україну, так мріяли повернутись на батьківщину і тисячі канадських українців. До Канади приїжджа-

Пам'ятник Тарасові Шевченку
в Палермо, Канада

ІМ'Я КОБЗАРЯ ЄДНАЄ УКРАЇНЦІВ

60 років тому було встановлено перший пам'ятник Тарасові Шевченку на американському континенті

ли молоді, здорові трударі. Вони віддавали їй свою дужу силу, свої літа. Деякі тут жили понад 50 років. І весь час тужили-сумували за Україною.

Та не втрачали надії повернутися на рідну землю, як не втрачав її і Шевченко на засланні, коли писав:

*Може, ще я подивлюся
На мою Україну...
Може, ще я поділюся
Словами-сльозами
З дібровами зеленими!
З темними лугами!*

Українські емігранти щиро любили Україну. Палкий заклик поета — “свою Україну любіть!” — і за морями-океанами будив любов до рідної землі. Українські поселенці за океаном навчалися чужого, але й не цуралися свого. Вони в нелегких умовах зберігали рідну українську мову, навчали і навчають своїх дітей, плекають українську пісню, музику й танці. Вони створили свої культурно-освітні товариства, видають свої газети, поширюють українську літературу, особливо твори Шевченка, влаштовують фестивалі пісні й музики, конкурси українських народних танців, ставлять п'єси, проводять інші культурологічні заходи.

Хоч живуть вони й на чужині, куди їх закинула доля, однак не поривають зв'язків з Україною і її народом, його багатоманітною національною культурою. Свідчення цього — щорічні зібрання широкої громадськості в Палермо біля пам'ятника Тарасові Шевченку.

Цей пам'ятник — результат роботи відомих українських скульпторів М. Вронського, О. Олійника та архітектора В. Гнездилова. Його виготовили в Україні. Бронзову постать поета встановлено на невисокому постаменті з сірого граніту. На ньому викарбовано напис: “Т. Г. Шевченко 1814—1861. Від українського народу українцям Канади”.

З часу відкриття пам'ятника Великому Кобзареві це місце стало святим — канадським Каневом! Тут щороку відбуваються святкування встановлення пам'ятника і Дня Канади. Сюди приходять люди вклонитись і віддати шану геніальному співцеві пригноблених, борцю за волю всіх трудящих — народному, національному по-

етові України, який водночас є поетом інтернаціональним, загальнолюдським, волелюбне слово якого давно рідне для багатьох народів. Спорудження пам'ятника Т. Шевченку на канадській землі стало увічненням його безсмертним ім'ям творчої праці всіх українців Канади.

Впевнений, читачам цікаво дізнатися й про історію здійснення мрії зарубіжних українців щодо встановлення пам'ятника. Про це я довідався з тижневика “Життя і слово” (спеціальний випуск від 28 червня 1976 р.), виданого в Торонто. Надіслав його мені Дмитро Проданюк, з яким я листувався протягом п'ятнадцяти років.

Конкретні заходи щодо спорудження пам'ятника було розпочато ще перед Другою світовою війною. Плануючи гідно відзначити 50-річчя масового поселення українців у Канаді, Товариство український Робітничо-фермерський дім (ТУРФ Дім), попередник Товариства об'єднаних українських канадців (ТОУК), створило для цього у Вінніпегу 1939 року

“Canadian Shevchenko Memorial Community”.

Та на заваді стала Друга світова війна. І було прийнято рішення гідно відзначити вже 60-річчя українців у Канаді, спорудивши пам'ятник Тарасу Шевченку. Крайовий виконавчий комітет (КВК) ТОУК розпочав втілювати в життя благодійний почин — виготовлення пам'ятника і усього, пов'язаного з його встановленням на канадській землі.

Всі частини для його спорудження, зокрема мармурові блоки, бронзовий вінок п'єдесталу, скульптуру висотою 3,2 метра було виготовлено в Україні і надіслано як подарунок українцям Канади.

Виникла також думка про потребу збудувати біля пам'ятника музей, в якому можна помістити експонати, які відображатимуть творчість і життєвий шлях Тараса Шевченка, а також перші тяжкі випробування долі українськими поселенцями в Канаді.

Згідно з постановою КВК ТОУК, з січня 1951 року в громадських організаціях розпочалася широка роз'яснювальна робота, в ході якої було відзначено вагомий вклад українців в економічний і культурний розвиток Канади. Завдяки ТОУК по всій країні відбулися конференції, масові мітинги, лекції тощо, велику публіцистичну, інформаційну роботу провела українська народна преса — “Українське життя”, “Українське слово” і “Українська Канада”. На шпальтах цих газет друкували спогади перших поселенців, історії життя українських трударів у Канаді.

Палкі шанувальники пам'яті Т. Шевченка з великим ентузіазмом підтримали почин ТОУК. Вони відгукнулися такими щирими пожертвами, що не тільки уможливили встановлення пам'ятника, а й зібрали кошти для будівництва Музею і

заснування Меморіального парку. Сьогодні парк розрісся, тут багато нових дерев, зокрема й верб із Шевченкової могили в Каневі, і своєю красою милує очі відвідувачам. Музей Т. Шевченка відчинив свої двері на день великого свята 1951 року.

Уже до першої річниці відкриття пам'ятника в Музеї було розміщено експонати, які відображали життєвий і творчий шлях Великого Кобзаря, надіслані з Києва Державним музеєм Т. Г. Шевченка. В Музеї експонувалися також зразки українського рукоділля, переважно роботи українських жінок Канади, деякі різьблені вироби та кераміка. В окремій кімнаті розмістилися ручні знаряддя праці перших українських поселенців у Канаді.

Так завдяки широкій підтримці членів і прихильників Товариства об'єднаних українських канадців і братньої їм організації — Робітничого допомогового товариства, всіх людей доброї волі спорудили пам'ятник і створили нову народну інституцію — Меморіальний парк і Музей Т. Шевченка в Канаді.

“Ім'я Великого Кобзаря українського народу пов'язує їх в одне ціле — як пов'язує воно і канадських українців спільністю походження і братерства з народом України. А також — ідеалами волелюбної його творчості єднає нас з усіма трудівниками без різниці національного походження”, — писалося в тижневiku “Життя і слово” 28 червня 1976 року. — Недарма це місце називають Канадським Каневом... Велична постать Т. Г. Шевченка у бронзі стоїть тут як постійне нагадування про наше минуле і сучасне, про нев'янучість його волелюбних і миролюбних ідеалів, які й понині живуть у боротьбі народів за мир, дружбу і щастя людей”.

Хоч як прикро, але потрібно згадати і про злочин 1988 року, коли було спалено музей Т. Шевченка в Палермо. У його відродженні велику допомогу Товариству об'єднаних українських канадців надала громадськість України, надіславши різноманітні експонати, літературу, картини.

1990 року в Київському видавництві “Дніпро” вийшли друком спільні праці київських і канадських науковців українського походження, присвячені історичним зв'язкам України і української етнічної групи в Канаді.

Пам'ятник Тарасові Шевченку
після варварського викрадення

Надія ОНИЩЕНКО,
Ніжин

Мені не хотілося прощатися з українським Санкт-Петербургом. Попри три кордони і російськомовне середовище я не відчувала себе тут чужою. Насамперед завдяки учасникам XI Міжнародного наукового семінару “Кріпосний Санкт-Петербург XVIII ст. і першої половини XIX ст. у культурному спадку Росії і України (до 150-річчя відміни кріпосного права в Росії). З 2000 року організовує міжнародні семінари “Санкт-Петербург—Україна” Тетяна Миколаївна Лебединська — кандидат філософських наук, доцент, член Спілки письменників України, українка зі Львова, яка навчалася і мешкає у Північній Пальмірі. Вона об’єднує наші народи, які протягом століть збагачували культуру один одного. Ця думка прозвучала як теза у вітальному слові Валерія Леонова — доктора педагогічних наук, професора, директора Бібліотеки АН Росії, яка гостинно приймала науковців, краєзнавців, учителів, викладачів і студентів з Києва, Бердичева, Луганська, Ніжина і Санкт-Петербурга. В читальній залі Слов’янського відділу нас вразила виставка творів Бориса Грінченка, приурочена до 100-річчя з дня його смерті. Завідувачка сектору фондів Ольга Волкова представила 250 одиниць художніх і педагогічних творів видатного українця, а також фольклор і українську граматику, видані в Києві, Львові, Полтаві, Чернігові й Одесі. Фонд був закритим з 1929 до 1992 року, а сьогодні він доступний для всіх охочих, і директор бібліотеки пропонує навіть тимчасову роботу для студентів.

Для українців Петербург — це насамперед Шевченко. Він помер тут через сім днів після підписання указу про волю для всіх своїх родичів і земляків. Більше ста пам’ятних місць, пов’язаних із Кобзарем, нині відомі у Санкт-Петербурзі. І тому його життя і творчість стали окремою темою семінару. Доктор філологічних наук, професор Київського національного університету культури і мистецтв Антоніна Гурбанська проаналізувала повісті Тараса Шевченка в антропологічному, аксіологічному та естетичному вимірах, автор цих рядків підготувала доповідь про ніжинських друзів Кобзаря, які сприяли його викупу з кріпацтва у 1838 році.

Подія, як ми знаємо, відбувалася в Санкт-Петербурзі, тому дехто вважає, що ніби росіяни визволили Шевченка з кріпацтва. Справді, все почалося в Літньому саду. Українець з Богуслава учень Петербурзької академії мистецтв Іван Сошенко помітив убого вбраного хлопчинку, який змалював античну статую. Відзначивши малярський хист Тараса, Сошенко відкрив йому шлях до освіти і почав клопотатися про порятунок обдарованого юнака.

“У цей час я був добре знайомий з відомим малоросійським письменником Євгеном Гребінкою, — розповідав він пізніше М. К. Чалому. — От з ним я насамперед і порадився, як же допомогти нашому землякові. Гребінка широко поставився до моєї пропозиції, почав часто запрошувати Тараса до себе, давав йому читати книжки, переказував різні

Учасники Міжнародного семінару біля умовного місця поховання Тараса Шевченка на Смоленському цвинтарі Санкт-Петербурга

В УКРАЇНСЬКОМУ САНКТ-ПЕТЕРБУРЗІ

відомості. Потім уже я представив Тараса конференц-секретареві Академії мистецтв В. І. Григоровичу з великим проханням визволити його з жалюгідного становища. З Гребінкою Тарас почав іноді бувати у придворного живописця Венеціанова, який разом із Григоровичем познайомив його з В. А. Жуковським.

Випускник Ніжинської гімназії вищих наук князя Безбородька Євген Гребінка, автор творів про українську минушину, не міг не знати про ніжинське походження петербурзького художника Олексія Венеціанова. Оцей син ніжинського грека, маючи досвід викупу з кріпацтва обдарованих юнаків, “в добром деле сыграл роль усердного й благородного маклера”, як вдячно згадував про нього Тарас Шевченко в автобіографічній повісті “Художник”.

Дуже вірогідне припущення про те, що серед петербурзьких друзів Шевченка був і Микола Гоголь. 1980 року український літератор Мечислав Гаско надрукував цікаве дослідження “У колі Шевченкових та Гоголевих друзів”, у якому, внаслідок великої пошукової роботи, встановив, що Гоголь і Шевченко зустрічалися. І 1838 року Гоголь сприяв викупу Шевченка з кріпацтва (навіть перебуваючи тоді за кордоном). У 1831—1832 роках, імовірно, Гоголів слуга Яким Німченко був посередником у їхньому спілкуванні.

Вони могли зустрітися пізніше в Академії мистецтв. Гаско довідав, що Гоголеву адресу “в доме корытного мастера Иоахима на четвертом этаже” Шевченко знав.

А ось свідчення ще одного представника ніжинської вищої школи Аполлона Мокрицького, який розповів про Шевченка

своєму вчителю в Академії мистецтв Карлу Брюллову і спонукав його допомогти звільнити талановитого юнака від тяжких кайданів кріпацтва.

“1838 рік. 25 квітня... Годині о другій пішов я до Брюллова. Невдовзі з’явився Жуковський з Вієльгорським. Прийшов Шевченко. І Василь Андрійович вручив йому папір про його звільнення і забезпечення прав громадянства. Приємно було бачити цю сцену”.

Вірогідно, що Шевченко першому прочитав свої літературні спроби поетові Євгенові Гребінці. А, може, й сам Гребінка запитав Тараса після того, як йому розповів про вірші і показав їх Петру Мартос. Цей поміщик Лохвицького повіту у 1822—1827 роках навчався у Ніжинській гімназії вищих наук разом із Миколою Гоголем, Євгеном Гребінкою, Аполоном Мокрицьким. 1840 року він уперше видав “Кобзаря” Т. Г. Шевченка, рукопис якого подав до Петербурзького цензурного комітету Євген Гребінка.

У Петербурзі Гребінка гуртує українців навколо альманаху “Ластівка”, в якому вміщено багато цікавих статей Основ’яненка, Котляревського, його власних та інших талановитих поетів.

“Із усіх поезій “Ластівки” по звучності вірша, по глибині думки й почуття найбільше варта уваги “На вічну пам’ять Котляревському” п. Шевченка. Немов сивий кобзар ударив по струнах... Є ще народні пісні і приказки досить визначні. Чудовий уривок з поеми Шевченка “Гайдамаки”. Уявляю, що це буде за поема! Степ, могили, Дніпро, ліси, козацтво, ляхи! О, братику, пиши швидше свої “Гайдамаки”, пиши і дай мені послухати козацької розмови”. Таку рецензію в “Московитині” (число 10 за 1841

рік) зробив О. Чужбинський.

— У той час українська діаспора в Північній Пальмірі була другою за кількістю після німецької, — доповнила Тетяна Лебединська. — 150 випускників Гоголевого вишу зробили значний внесок у культурну розбудову міста.

Ця жінка знає все про український Санкт-Петербург. Саме вона у вересні 2007 року стала одним із авторів виставки-фотопроекту “Український некрополь Санкт-Петербурга” в Національному музеї Тараса Шевченка в Києві, на якій було представлено велику частину матеріалів, зібраних в ілюстрованому виданні з такою ж назвою, яке побачило світ в київському видавничому домі “Стилос”.

Тетяну Лебединську непокоїть становище українського некрополя у колишній північній столиці Російської імперії. Упродовж багатьох десятиліть українці приїздили сюди, працювали, творили тут, і для багатьох із них ця земля стала довічним притулком. Переважна більшість могил і пам’ятників занедбані і руйнуються, пише автор у передмові. Наприкінці дослідження вміщено перелік поховань, які були розташовані на знищених цвинтарях. Названі також і поховання, які знайти вже не вдалося.

На Смоленському кладовищі, де було поховано Тараса Григоровича Шевченка, 1989 року встановили меморіальний камінь на умовному місці, а 2000 року на площі Шевченка в Санкт-Петербурзі споруджено пам’ятник роботи Леоніда Молоджанина (Лео Мол, Канада). Тетяна Миколаївна гаряче і справедливо нарікає на те, що ними не опікується сьогодні батьківщина Тараса. У місто на Неві приїждить багато офіційних і неофіційних делегацій, але жодна із них не

здогадується принести сюди хоча б квіти, вшанувати пам’ять земляків.

У цьому переконалися й учасники семінару, які побували на Смоленському цвинтарі. Камінь розташовано дуже вдало: недалеко від входу в кладовищенську церкву Смоленської ікони Божої матері. Її священник отець Богдан, який родом зі Львівської області, спілкувався з нами українською мовою, доречно цитуючи Тараса Шевченка.

Тетяна Миколаївна розповіла, що дозволи на відновлення місця поховання видатної людини видають найвищі законодавчі органи держави. Аби обминати цю бюрократичну ланку, за порадою директора кладовища вона написала заяву на його ім’я про встановлення місця поховання свого родича Тараса Григоровича Шевченка, і той відповів позитивною резолюцією, яку вона зберігає як родинний раритет.

Чому все це робить громадянська ініціатива окремих людей, запитували ми один в одного. А яка ж роль консульства України в Санкт-Петербурзі? Невже воно не зацікавлене в обміні студентами і науковцями, в доступності наукових джерел, в збереженні українських пам’яток, у проведенні семінарів? Багато учасників не змогли приїхати сюди через брак коштів. Моя поїздка відбулася завдяки матеріальній підтримці ректорату Ніжинського держуніверситету імені Миколи Гоголя і Ніжинської міськрайонної благодійної організації “Благодійний фонд “Ніжен”.

Адресуємо ці запитання публічно, тому що консул Максим Лазаренко нас не почув. Після формального привітання він швидко відбув у нібито важливіших справах. А ми наївно сподівалися на дружній прийом у консульстві.

Виступи учасників семінару переконували в тому, що одна культура іншу може збагачувати, а може й пригноблювати. Доктор філологічних наук, професор Київського національного університету імені Тараса Шевченка Микола Тимошик уже давно досліджує специфіку застосування цензури до українського книгодрукування в XVIII—першій половині XIX ст. Для монографії про історію української книги саме в бібліотеці РАН він знайшов джерела, яких в Україні немає. Запропоновану тему ґрунтовно доповнили студентка відділення міжнародного права Академії адвокатури України Віра Гаєнко та аспірант Санкт-Петербурзького Державного Політехнічного університету Інституту Міжнародних Освітніх програм Олександр Каров. Політично незаангажовані молоді люди науково оцінюють відносини наших народів. Український Санкт-Петербург наочно показує нам зразок толерантних інтелігентних українсько-російських відносин без політичного протистояння, як це часто роблять політики.

Коли поверталася, у потязі “Санкт-Петербург—Київ” немолодий супутник, петербуржець, який працює в Мурманську, просив мене не переходити на російську мову, час від часу тактовно перепитуючи значення незнайомих слів.

А в кав’ярні бібліотеки РАН, до речі, борються справжній український борець...

Корецький Свято-Троїцький жіночий монастир

Уляна ВОЛКОВСЬКА,
Корець, Рівненська обл.
Фото автора

“Головне, що ми маємо, — розпочинає розмову монахиня Надія, — це тихе і спокійне життя”...

Але не завжди тут панувала така ідилія і гармонія. Варто лише торкнутися історії. Корецькому жіночому монастирю 390 років. Першу обитель на цьому місці заснував Преподобний Варлаам ще 1064 року. Відтоді храми руйнували монголо-татари, а православні їх відбудовували. Нинішню будівлю звів корецький князь Самуїл. Це четвертий монастир на цьому місці, який зберігся донині. Під час польського повстання 1831 року монастир горів. Через тридцять років після пожежі його почали відбудовувати і 1880 року освятили. Відтоді обитель більше не закривали, але спокійного життя в ній майже не було. Проблеми почалися тоді, коли храм намагалися закрити за радянської влади. Але не зробили цього через дітей-сиріт, які виховувалися у школі-притулку при монастирі. Коли ж Західна Україна увійшла до складу Польщі, відбувалися численні судові процеси з католиками: кому має належати монастир. Все-таки його залишили православним.

Невдовзі — війна. Німці приходили до обители шукати партизанів і грабували цінне майно, яке можна було винести. Уже

ДЕ ВИТАЄ ДУХ ЛЮБОВІ І МОЛИТВИ

Віра в Бога здатна відродити, загоїти, вдихнути спокій. Вона об’єднує людство у часи розбрату, війни і духовної спраги. В Україні безліч храмів, кожен із яких має свою історію. Проте оазис духовності на Рівненщині — Корецький Свято-Троїцький жіночий монастир — не можна ні з чим порівняти. Він залишив особливий слід у пам’яті. Тут благодатну ауру своєю любов’ю і молитвою оберігають невтомні сестри.

після війни рік за роком монастир почав відроджуватися...

На території монастиря похована Анна Олексіївна Андро, уроджена Оленіна. Анну неодноразово оспівав у віршах О. Пушкін, нареченою якого була. Проте заміж вона вийшла після смерті класика. Зі своїм чоловіком переїхала жити до Варшави, а після його смерті повернулася доживати віку до маєтку доньки графині Уварової, який розташований неподалік. Відвідувала монастир і щедро допомагала, була його благодійницею. Перед смертю просила поховати її саме тут. За благодійницю в обительі щодня моляться, як і за черниць, які все життя прожили тут. Так Анна увійшла в історію монастиря.

Височіє ще один храм, на честь Різдва Іоанна Предтечі. Його збудовано 1890 року. Як повідала монахиня Надія, тут богослужбову практику проходять студентки Регентсько-катехизаторського училища, які здобувають освіту регентів церковних хорів. (В училищі дівчата навчаються три роки. Одні на регентів — керувати і співати в хорі, а інші — на церковних швачок).

Заходжу до Троїцького храму, у якому молилися черниці... Головна його святиня — ікона Божої Матері “Спорушниця грішних” Корецька. Цей образ був родовою іконою князів Корецьких. Тут він уже 390 років. “Існує легенда, що ікону написав ще за часів Ісуса Христа апостол Лука. Вона є благодатною іконою. Найбільше святкування у монастирі відбувається після Трійці. Перший четвер після Трійці приурочений Іконі Божої Матері “Спорушниця грішних” Корецькій”, — наголосила черниця. Неодноразово ікона зцілювала. Якось до храму прийшов хлопець на милицях. Він настільки щиро молився Божій Матері, що згодом після повернення додому відчув, що вона йому допомогла.

Увагу привертає “Плащаниця”, власноруч вишита сестрами 1880 року до дня відродження монастиря. Старовинна технологія цієї золотой вишивки зберігається і донині.

Особливо вражає історія ікони “Собор Києво-Печерських святих”. Вона була дуже темною, на ній майже не було видно зображення. Коли вирішувалася доля ікони, вона дивним чином почала відновлюватися. Це сталося понад 30 років тому.

Територія монастиря просто купається у зелені. Неповдалі колодязь. Сюди споконвіку йшли люди по святу цілющу воду.

Тут і старовинна комора, де зберігають зерно, яке сестри вирощують на полі. Зовсім поруч невеличкий сірий будиночок — це хлібня і просворня. Тут піч на півкільнах. Розтоплюють її дровами, які дбайливо складені на вулиці. До речі, технологія випічки монастирського хліба унікальна й давня. “Смак хліба — це смак давнини. Наш монастирський хліб — особливий”, — усміхається сестра Надія.

А ось і розкішний садок, що тягнеться до річки. Тут, до речі, і пасіка. І що особливо вражає — посеред пасіки стоїть мініатюрна церква-вулик. Це точна копія великого храму. У вулику живе 5 сімей бджіл. Так символічно зроблено — тут живуть і

Сестра Надія

трудяться бджілки, а у храмі моляться черниці й звичайні люди.

Цікаво було дізнатися, що ж спонукає людей відмовитися від мирського життя? За словами сестри Надії, думка про те, що монахинями стають жінки, у яких щось не склалося у житті, хибна. Тут випадкових людей немає. Нині в обительі 90 черниць віком від 15 до 90 років. Приймають у монастир тільки з благословення батьків. І у період послушництва людина має остаточно визначитися з вибором. Проте часто рідні не можуть його збагнути...

До речі, у монастирі свого часу жили черниці, які жодного дня не були в миру. Це вихованки школи-притулку, які назавжди тут залишилися. “Це були незвичайні, божі люди, справжні янголи, які просто не розуміли всього суєтного і мирського. І ніколи його не бачили і не знали. З ними надзвичайно було цікаво спілкуватися, — ділилася думками сестра Надія. — І такі ж божими вони відійшли у вічність”.

Сестри живуть по двоє у келіях. Осердя їхнього життя — богослужіння і молитва. Щодня о шостій ранку — вранішня служба, після якої розпочинається послушництво. Тобто кожна з черниць виконує певну роботу. І до будь-якої праці сестри стають з любов’ю і молитвою. Про це свідчать гармонія і спокій, які панують тут...

А о п’ятій — вечірня служба. Проте в обительі є місце, де молитва лунає безперервно. Змінюючи одна одну, сестри і вдень, і вночі читають Псалтир — за весь світ.

О. Пушкін: “...Глаза Олениной моей! Какой задумчивый в них гений”

Отець Володимир відправляє молебень у пам’ять загиблих жертв Голодомору 1932–1933 рр.

ЗАРАДИ СЛОВА БОЖОГО РІДНОЮ МОВОЮ

Два тижні триває голодування священика Української Православної церкви Київського патріархату отця Володимира під стінами Маріупольської міськради. Причина: відмова влади надати парафії землі для зведення храму великомученика Пантелеймона.

Ірина МОЛЧАНОВА,
Маріуполь

Нині в Маріуполі зареєстровано 19 парафій Московського патріархату і лише 3 — Київського. Доля кожної з трьох українських парафій досить складна. Усі вони зіткнулися з перешкодами з боку влади: були погрози фізичної розправи, підпали помешкань і церкви. Не менші випробування випали й на долю отця Володимира.

Разом зі священиком голодує Тетяна Малаєва — вчителька музичної школи для обдарованих дітей. Культурно-освітньому закладу

також немає місця на маріупольській землі. Кілька років школа працювала, виховувала талановиту молодь, а тепер чомусь стала зайвою... Уже три місяці викладачі не отримують платні, та й узагалі можуть втратити роботу.

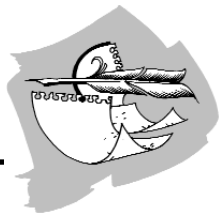
Нещодавно на підтримку справедливих вимог голодуючих біля Маріупольської міськради зібрався мітинг. Педагоги й батьки учнів школи обурювалися: півмісяця голодування — і жодної реакції чиновників! Так місцева влада “служить” громаді, кошти якої йдуть на її утримання.

Отець Володимир, який і раніше не відзначався міцним здо-

ров’ям, після тривалого голодування втратив свідомість. Падаючи, ударився об асфальт. Лікарі швидко, що прибули на місце події, діагностували: струс мозку. Та о. Володимир заявив, що не припинить голодування і боротиметься за право нести українцям слово Боже рідною українською мовою:

— Я піду до кінця. У моєму роду було двоє репресованих. У мене в крові немає страху перед людською владою. Якщо буде потрібно — я розіпну себе на хресті перед чиновниками Маріуполя!

Вимоги голодуючих підтримують люди — уже зібрано до півтисячі підписів. Маріуполь — трудове українське місто, і його мешканці, як і решта українців, мають право молитися рідною мовою. Незважаючи на цинізм і глухоту антинародної місцевої влади.

Рауль Чілачава і Католикос-Патріарх
всія Грузії Ілля II

кіттями не лише в Абхазію та Південну Осетію, — а й у грузинську душу. Проте жоден грузин не змириться з такою долею. І нагадування поета своєму народу всім відомої істини про те, що “...Вітчизни землю на підощвах ніг не понесеш” вселяє у горде грузинське серце святу впертість, віру у справедливість власного майбутнього...

Рауль ЧІЛАЧАВА — поет, перекладач, філософ, публіцист, дипломат, відомий громадський діяч, якому Україна стала другою матір’ю. Просто вражає, як легко він, грузин, так органічно, здавалося б, без жодних зусиль, прижився в українському духовному просторі! Безперечно, що між нашими світами — українським та грузинським — існує нез’ясовний міцний духовний зв’язок.

Та хоч би яким широким був спектр діяльності Рауля Чілачава, він насамперед наш ПОЕТ. Його поезія — найсокровенніший прихисток душі, просвітлений чуттям Вітчизни — такої крихітної латочки на світовій мапі, що її, здається, здатні відшукати не очі, а лише любляче серце. І тільки воно знає, якою гіркою буває та любов на смак... що іноді вона — мов кинжал, повернутий у рані... “Втратили небо...” — цей поетовий розпач і сьогодні, у третій роковини російсько-грузинської війни, нестерпним болем відлунує в кожному грузинському серці. І нині Грузія, яка стала об’єктом запеклого протистояння двох потужних геополітичних сил — адже будь-кому зрозуміло, що через братовбивчу війну Росія лише перевіряла реакцію Північно-Атлантичного Альянсу, — залишається окупованою. Російський двоглавий орел уп’явся хижими

У ситім рабстві чи в голодній волі
Народу вибір — не збагнем ніяк.

АБОРДАЖ

Краю мій,
мов захоплена шхуна сьогодні,
І пірат на нас
дивиться з щогли презирливо,
Ми, що втратили все,
споглядаєм покірливо,
Як за кістку обсмоктану
б’ються голодні.

Ну, невже ми такі?
Ми ж були дуже смілі,
Дуже горді —
а стали старцями убогими.
Обминає нас доля
кружними дорогами,
І рушниця стріляє у нас мимо цілі.

Та надія нам каже: ніколи не пізно,
Мов мечем, протинає
п’їтмю своїм променем,
І прокляття вчорашнє
займається полум’ям,
Півень днину нову
вже вітає, Вітчизно!

Переклади С. Боршевського

ІЗ НАРІКАЛІ

Я за шарманкою не плачу над Курою
І не хмелію при застоллі на плотах.
І все ж мене гукають за собою —
Як пса мисливець кличе у лісах —
Ці грізні хвили, здіблені горою.

Я маю бути в цій старезній цитаделі,
Яка мене чекає вже давно:
Я тут відгоню думи невеселі,
Душі боління осіда на дно,
В короні сонця дні ідуть в оселі.

Тбілісі рідний,
із грудей твоїх страждених
Знов плодоносить
древо миру й доброти.
Горджусь тобою —
вічним і недремним;
Ти — вісь моя, і полюс честі — ти,
Тобі складаю мій уклін доземний.

Гримкоче ліра Мачабелі
в гордій славі —
Там битов відгомін злітає аж до зір,
Та враз минають думи кучеряві.
І знов кура притягує мій зір,
І арагвинці: їх уста криваві.

Переклад В. Лучука

ВІТЧИЗНА

Вітчизна... В кожній мові на світі
Слово це — пронизливе і пекуче.
Як жарина в долонях.
Як зірка, на грудях випалена.
Спершу,
Як і всі на світі слова,
Воно відчужене й незрозуміле,
Та згодом,
Із плином літ,
Оголоється,
Мов кабель високої напруги:
Вустами відчуваєш,
Яка сила в ньому струмує.
Спершу
Воно крихітне, як піщинка,
Та згодом,
Із плином літ,
Росте, розширюється,
Наче кола
Від брили, кинутої в ріку,
А потім
Усе життя твоє —
Лише нескінченний страх:
Тільки б не зменшилися, не шезли
Ці кола,
Тільки б опинитися
Перед затопленою брилою...

Переклад І. Римарука

ПАМ’ЯТЬ РОДУ — НАЙВИЩИЙ ДАР

Рауль ЧІЛАЧАВА

КАМО ГРЯДЕШИ, ГРУЗІЄ?

Куди ти грядеш, моя Грузіє,
шляхом, устеленим терном?
Куди ти зовеш мою душу,
пронизану болем нестерпним?
На що твої колхи і карти надіються,
взявшись за руки?
Чи не забули вони,
як тебе оскверняли сельджуки?
Тьмяніють ікони,
свічки догорають у храмі твоєму.
Сльоза богоматері
горло судомить, солона до шему.
Кричать: “Ми не злодії!” —
ті, що тебе все життя грабували.
Кричать: “Не манкурти ми!” —
ті, що пісні твої позабували.
Прибулець, якому гостинно
колись відчинила ти двері,
Сьогодні собі дозволя
виноробству навчати іберів.
“Не варто, — він радить, —
зважати на сіль у роз’ятрений рані”.
Міліє, сумні голоси
наслухаючи, Тавпаравані.
“Не слід поспішати”, — повчає
прибулець, і дехто з верхівців
Вже пересідає із коней на поні,
що зростом як вівці.
Куди ти йдеш, моя Грузіє, —
ненько моя сумновиди?
Куди він подівся, гривань
будівельника, тобто Давида?
Я тупіт копит його чую
у стукоті серця твогого.
Куди ведеш мене, Грузіє, —
доле моя і дорого?
Ну як тебе втішити
в горі твоєму, якщо на припоні
У стайні твоїй непокірно
іржуть усього лише поні?

Переклад А. Кичинського

МОЛИТВА

Господи наш, недостойний
і грішний твій син уповає на тебе,
Поки над нами Вітчизни похмуре,
без просвітку небо,
Поки у наших чонгурі болять
перевтомлені струни —
Кожен їх звук заглушають
все ті ж як не скіфи, то гуни,
Поки в нашій каміні вогонь
задихається й гасне,
В Цхумі й Цхінвалі грузинські
сліди постирали завчасно.
Поки існуєм роздроблені,
наче програли ми битву,
Поки в каплиці душа помирає,
забувши молитву,
Поки криваво цвіте
край дороги в Сакен наше горе,

Поки не знаєм чиї
наші вічні гори, і море,
Поки ще дехто чекає: півмісяцем
впливе місяць з Інгурі,
Поки кривавлять сліди,
наче тисяча тих Табацкурі...
Господи, нам допоможи і підтримай,
пресвітлий наш Боже,
Витягти нашу гарбу із болота
ніхто ж не допоможе...
Світле квітчасте убрання
вишиване золотом-квітками
Винеси тим на дорогу,
хто Грузії стали синами.
Господи наш, Богородиці
ти дякуй на кожному слові,
Знову любов ниспошли, Іверія
хай знову воскресне в любові.

НЕБО І ЗЕМЛЯ

Втратили й небо... Птахи надії
Вже під прицілом у ріднім краю.
Тільки у мрії, тільки у мрії
Бачу єдину Вітчизну свою.

Небом грузинським ми клянемося,
Я ж вам промовлю, великі й малі:
“Стільки нам неба свого залишилося,
Скільки й землі!...”

Переклади П. Засенка

В ЧЕКАННІ БОЖОГО СУДУ

Навпіл наше село
розділила ріка смоляна.
Бісенятко мале
народила тут жінка одна.

Кажуть люди, вагітна
скупалась в ріці смолянній,
Домовиною човен
хитається тихо на ній.

Відокремилось чорним
парканом село — і сумна
Над колискою
Божого суду чекає вона.

Нас ріка смоляна
розділила на два береги.
І Туташхія там,
а Зарандія тут... Вороги.

Я КАРАЮСЬ З ТОБОЮ, ГРУЗІЄ!

Я, Грузіє моя, у горі був з тобою.
В душі твоя журба озвалася журбою.

З тобою я шукав
до світла путь крізь хмари.
Карають мій народ —
я не біжу від кари.

Я заслужив її —
за те, що в мить розпуки,
Я не волав, мовчав
про всі майбутні муки.

За те, що вороги святині топчуть наші,
Сьогодні, краю мій, я п’ю з твоєї чаші.

ПЕРЕЛІТ АНГЕЛІВ

Майнули в небі їх сміливі крила,
Вони немов спішать на чийсь наказ.
Вітчизни гори — їх дороговказ,
Людські молитви — їх нестримна сила.

Відліт — прощальна мить душі та тіла.
Лишився без хранителів Кавказ,
І хліб зацвів, вино прокисло враз,
І кожен дим став мертвим, як могила!

Вже над Мартвілі пролітає клин,
Крик пташеняти чути навздогін:
“Вертайтесь! Вам до Грузії дорога,

Бо вдома жодні біди не страшні!”
І чується в тім голосі мені:
Все справдиться, про що молив я Бога!

ІСТОРІЯ

Жорстокості не знає як такої
Історія: синоніми вони.
Всміхаються з книжок, із давнини
В хрестах, зірках і свастиках героїв.

Творилася для нас з вогню та зброї
Ця суміш маячні та дивини.
Рятують не жертвовні барани,
Хіба що час від простоти святої.

Хто поєднав слова “держава й право?”
Хто поруч помістив огонь і лід?
Чому Феміді, позабувши стид,

Ошуканець підморгує лукаво?
Підступна, повна зла і марноти,
Історіє — зміїна шкіра ти.

ПЕРЕРОДЖЕННЯ

“Хто ми такі і ким повинні бути?” —
Старе питання мучить, мов кошмар. —
“Хто власник наших кинутих отар
І пасовиськ у цю годину смуту?”

Вже випито до краплі келих трути,
Але того, хто бачив шлях з-за хмар
І пам’ять роду, мов найвищий дар,
Зберіг, ми не впізнали, баламути.

Знов хрестимось невлад і вірим в диво,
Й самі себе питаємо квапливо:
У кого є для жертви син-юнак?

Покірно ждем печальної юдолі,

Юрій ІВАНЧЕНКО,
мистецтвознавець

ОДЕСЬКИЙ АРИСТОКРАТ

Народився Олекса Іванович 9 листопада 1913 року в Одесі. Як він згадував, “справдилось передбачення ворожки, яка напророчила матері: “Народиться в тебе син, буде якоюсь мірою знаменитий, але житиме за морями, за горами, в чужій стороні”. Пророцтво здійснилося, та доки це сталося, Олекса Воропай пройшов довгий і тернистий шлях. 1917 року його батько, аристократ із заможної родини, через незгоду з новою владою змушений був емігрувати за кордон, де його сліди назавжди загубилися. Сім’я перебралася з незатишної Одеси на Херсонщину, в рідне материне село Надлуки. Саме там Олекса пішов до школи, знайшов друзів і познайомився з українським фольклором, народними звичаями, давніми традиціями. Пізніше у щоденникові та спогадах він тепло згадував, як мати співала йому пісень, розповідала казки та народні легенди, а вже коли виріс, то наставляла його любити рідний край і ніколи його не залишати. 1933 року закінчив сільсько-господарський технікум, здобув спеціальність агронома-техніка й отримав роботу в колгоспі на Вінниччині. Пізніше у книжці “В дев’ятім крузі”, що побачила світ у Лондоні 1953 року, Воропай розповів, як навесні 1933-го працював дільничним агрономом Уладівської машино-тракторної станції на Вінниччині. Мешкав у Клітищах поблизу Хмільника, — одному з найбільших і найбагатших тоді сіл на Поділлі, що навесні того року перетворилося на жахливу пустку. Йому було двадцять, і трагедія народу закарбувалася йому навечно й вилилася у моторошні рядки книжки, в якій постають страшні картини, немов в останньому, дев’ятому, крузі пекла. Через десятиліття книжка О. Воропая “В дев’ятім крузі” стала підґрунтям досліджень Голодомору американським істориком і політологом Джеймсом Мейсом, виконавчим директором комісії з дослідження Голодомору в Україні при Конгресі США.

НА ЕТНОГРАФІЧНИЙ СТЕЗІ

...Напередодні війни Олекса Воропай записував легенди, перекази, повір’я, прислів’я і приказки, рецепти знахарів і ворожок. Уже в еміграції у статті “Симонове зело” він писав, що “народне знання цілющого зілля — це не тільки матеріал для глузування скептиків і офіційної медицини, але й потайник, в якому заховані такі скарби людського знання, якими може збагатитися й сучасна наука”. Захопившись етнографічними студіями й збиральництвом, Олекса твердо вирішив обличити агрономію: 1940 року він вступив на філологічний факультет Одеського університету. Там один із викладачів, помітивши його велике зацікавлення народною творчістю, знання звичаїв, побуту, вірувань, порадив студентові перейти на факультет етнографії й фольклору.

Воропай послунав поради й вступив на факультет етнографії та фольклору, свідомо обравши справу усього свого життя. Пізніше, вже за кордоном, він глибоко проаналізував цей науковий напрям українознавства у своїх теоретичних працях. У них головним є твердження автора, що етнографія — це основоположна наука про націю.

“ЯСИР”

Навесні 1944 року, коли Україну зайняли радянські війська, він залишає рідну землю. Це був час, коли тисячі людей виїжджали з батьківщини на Захід, знаючи, що перебування на окупованій території обіцяє їм нові переслідування, ув’язнення або заслання. Так почалася кількарічна одиссея, детально описана в книжці “В дорозі на Захід. Щоденник утікача”, що є безцінним документом життя українських емігрантів.

У Німеччині він зустрічався з багатьма українськими невілльниками Третього рейху, серед яких були переважно юнаки й

ДОСЛІДНИК ЖИТТЯ РІДНОГО НАРОДУ

Твори Олекси Івановича ВОРОПАЯ (СЕМЕНКА), письменника, етнографа, етнолога, мемуариста й досі дуже популярні. Праця його — “Звичаї нашого народу” за роки незалежності кілька разів перевидавалася і в Україні. Вперше етнографічний нарис у двох частинах видано за участю Товариства української мови “Просвіта” ще 1991 року.

Олекса Воропай з дружиною Вірою

дівчата, забрані на примусові роботи — “остарбайтери”, що виконували в Німеччині рабську повинність. З перших уст записував матеріали про їхнє життя-буття на німецькій каторзі, збирав фотографії, листи, перекази, своєрідну невілльницьку усну народну творчість, що пізніше увійшла до книжки “Ясир”, яку 1947 року було видано. В. Винниченко в листі до О. Воропая захоплено відгукнувся про “Ясир”, зазначивши, що це зібрання “має в собі велику силу правди, і то такої болючої, такої глибокої і сумно-зворушливої”.

На початку 1946 року Олекса вступив до Українського Вільного Університету. У авгсбурзькому таборі він продовжував збирати й опрацьовувати етнографічні матеріали. У той період Воропай надрукував сім книжок: “Вогні в церкві (українські народні легенди, записані в Україні 1942—1943 рр.)”, “Українські народні танці”, “Звичаї нашого народу”, вже згаданий “Ясир”, збірку новел “З минулого” та ін.

АНГЛІЯ ЗБЛИЗЬКА

Коли закінчився термін перебування в таборі для переміщених осіб, Олекса з дружиною виїхали до Великобританії. Спочатку опинилися в місті Олдгемі, де влаштувалися на текстильну фабрику робітниками. Восени 1949 року переселилися до Лондона, де зайнялися громадською діяльністю. Олекса Воропай став співробітником і членом редколегії журналу “Українська думка”. Були й злигодні, тимчасова тяжка праця, щоб заробити на шматок хліба. Олекса Воропай у той період упорядковував свої дослідження з етнографії й фольклористики, постійно відвідував бібліотеку Британського музею, де знаходив і опрацьовував рідкісні матеріали для своїх наукових студій. У лондонському журналі української еміграції “Визвольний шлях” часто друкують його наукові статті та розділи зі щоденника “Англія зблизька”. Згодом він вступає до Лондонського університету, де вивчає етнологію, й водночас друкується в українських журналах, пише статті й книжки. 1958 року захищає дисертацію “Звичаї нашого народу. Етнографія України та інших слов’янських народів і фольклор” і здобуває звання доктора слов’янської етнології. Пізніше працює старшим науковим співробітником Науково-технічної бібліотеки Великої Британії у місті Вітербі, вивчає природничі науки, а 1961 року захищає другу дисертацію, але вже з природничої дисципліни і стає доктором біології.

ВІД ЗВИЧАЄВОСТІ ДО ТРАДИЦІЇ

1963 року в журналі “Визвольний шлях” вийшла ґрунтовна праця “Етнографія — наука про націю”, в якій він виклав свої наукові засади, сутність яких полягає в тому, що духовне ядро кожної нації,

кожної етнічної культури криється у звичаях. У кожного народу вони свої, як кожна держава має свої закони. Звичаєвість — це система первинної природної релігійності, що підтримує гармонію індивідуального й суспільного життя й узгоджує моральні закони людини з законами природи й Всесвіту. Звичаєвість забезпечує єдність духовної та біологічної сфер людського ества, цілісність родових та етнічних спільнот. У культурі будь-якого етносу, тобто народу, звичаєвість виявляється передусім через традицію, що є основним критерієм істинності на шляху пізнання духовних основ народу. Адже саме традиція поєднує в єдине ціле життя минулих і сучасних поколінь, життя етнічного духу, що забезпечує стійкість майбутніх поколінь. Життя людське безперервне за своєю духовною сутністю, і смисл життя кожного покоління полягає в самореалізації себе через традиції. З розвитком людства всі попередні здобутки в усіх сферах життя не зникали безслідно, а ставали основою, джерелом духовного самоствердження індивіда, народу, усього людства. Минуле, нинішнє і майбутнє пов’язані: минуле виявляється в нинішньому, як і нинішнє — у майбутньому. Тому історія кожного народу — це передусім життєпис духу людського. Думки О. Воропая підтвердив інший видатний український науковець, професор педагогіки Українського Вільного Університету Григорій Ващенко: “Особливо велику роль відіграють традиції у збереженні нації. Націю звичайно визнають як цілість поколінь минулих, сучасних і майбутніх. Таку цілість підтримують передовсім традиції. Завдяки їм зберігається й розвивається національна мова, здобутки мистецької творчості, світогляд, народні ідеали — все те, що створює обличчя народу, що відрізняє його від інших народів”.

“МОЇЙ МАТЕРІ...”

Отже, О. Воропай аргументовано доводив: “Звичаї народу — це ті прикмети, по яких розпізнається народ не тільки в сучасному, а й у його істинному минулому. Народні звичаї охоплюють усі ділянки громадського, родинного і суспільного життя. Звичаї — це ті неписані закони, якими керуються в найменших щоденних і найбільших всенародних справах...”

Цитування цих засад етнології доречно не тільки щоб зазначити їхню цінність в культурі й історії українського народу, а й для того, щоб усвідомити всю небезпеку їхнього нищення в радянські часи, у період голодомору, репресій українських науковців, у роки так званої боротьби комуністів за єдину радянську спільноту, в якій би загинув унікальний український етнос з його культурою, літературою, мистецтвом, звичаями, віруваннями. Саме цими засадами керувався Воропай, коли створював головну працю свого життя — книжку “Звичаї нашого народу”, перший том якої побачив світ в “Українському видавництві” в Мюнхені 1958 року зі зворушливою посвятою: “Моїй матері, що перша навчила мене любити свій край”, а другий — там само 1966 року.

У рецензії, опублікованій в мюнхенській газеті “Шлях перемоги”, професор

Г. Ващенко високо оцінив працю О. Воропая, зокрема зазначивши: “Звичаї українського народу міцно пов’язані з природою і релігійними звичаями. Тому автор побудував свою працю за календарним принципом. В першій частині він описує звичаї, що пов’язані з зимою і весною. Він докладно описує, як наш народ зустрічав свята Андрія Первозванного, Різдво, Новий Рік, Великдень, розповідає про те, як ворожили наші дівчата, докладно описує вечорниці, складчину, колядування, закликання весни, травневі свята, веснянки і т. ін. До свого опису звичаїв автор додав багато колядок, щедрівок, веснянок, різних легенд, поговірок. Звичаї, що збереглися в нашого народу до наших часів, автор пов’язує із звичаями і віруваннями часів дохристиянських, поганських”.

Істотно й те, що О. Воропай вдався до порівнянь наших звичаїв зі звичаями інших західноєвропейських народів — це робить його працю ще цікавішою. Слід зазначити, що в цьому він орієнтувався на видатного українського етнолога, професора Федора Вовка, який наприкінці XIX—на початку XX століття у своїх працях “Антропологічні особливості українського народу” та “Етнографічні особливості українського народу” (1916) також науково обстоював теорію про окремішність українського народу серед інших слов’янських етносів, зокрема відмінність його від російського.

ДОРОБОК ПОДВИЖНИКА

За радянського часу праці Воропая увійшли до наукового вжитку. Саме цим і пояснюється те, що його книжку “Звичаї нашого народу” було видано вперше лише у незалежній Україні 1991 року з післямовою С. Білоконого.

З 1961 року Олекса Воропай із дружиною постійно жив у містечку Вітербі, неподалік міста Йорк. Вони мали невеличкий будинок, який назвали “Затишок”. Саме у Вітербі минули найкращі роки життя й діяльності науковця й письменника. З нагоди свого шістдесятиліття він записав у щоденникові: “Я можу сказати, що, незважаючи на свою бідну молодість в Україні та й труднощі на чужині, я часу даремно не прогаяв, бо ж студії у двох вищих навчальних закладах та й дві докторські дисертації — це не було надто легко для мене. Крім того, я написав уже з десяток книжок та й понад сотню статей на наукові та літературні теми”.

Після смерті дружини науковець жив самотником, але продовжував працювати, не полишав громадської роботи. Він був членом Інституту біологів, Ботанічного товариства, Королівського інституту антропологів та етнографів, викладав в Українському Вільному Університеті, в якому був доцентом кафедри етнографії, в Українській Могилянсько-Мазепинській академії очолював відділ етнографії та фольклору. Величезне завантаження науковою роботою не завадило йому написати чотири книжки спогадів, новел і повістей, зібрати величезний науковий архів, доля якого досі невідома. Скінчив своє многотрудне життя Олекса Воропай 20 липня 1989 року в місті Ліде. Воістину, часу цей дивовижний чоловік справді даремно не гаяв, показавши своїм землякам, сущим в Україні й далеко поза нею, яскравий приклад подвижництва. Живучи в далекій чужині, він поклав усе своє життя задля розвитку нашої науки і культури, задля збереження наступним поколінням духовної спадщини української нації. “Коли ми почнемо приглядатися, то побачимо, що звичаї нашого народу на диво між собою близькі. Хто його знає, чи не є саме ця близькість звичаїв тим цементуючим матеріалом, що перемагає своєю міццю всі інші сили, які працюють на руйнування єдності нашого народу”, — писав Олекса Воропай 1958 року в передмові до першого тому “Звичаїв нашого народу”, наголошуючи на важливості праці всього свого життя, яка нині, у період потужних глобалізаційних процесів, набула значення важливого чинника національної ідентифікації українського народу серед світової спільноти.

Наталія АНТОНЮК,
Уляна ВОЛКОВСЬКА

...ЯК ПРИЙДУТЬ ЗОЛОТІ ЖНИВА

“Згаєш на жнивах хвилину — втрадиш не одну зернину”, — так казали наші предки-хлібороби у відповідальну пору жнив. Тож у Національному музеї народної архітектури та побуту у Пирогові жнива у розпалі. Протягом трьох днів в атмосфері українського села та автентичного простору відбувався II Міжнародний етнофестиваль “Жнива 2011 — Весілля”.

— Бог прославляє тих, хто слухає його, хто працює не лише для себе, а й для Бога і для ближнього свого, — звернувся до гостей та учасників дійства на житньому полі протоієрей Андрій Власенко. — Ісус Христос себе назвав хлібом життя, тому хліб — це святиня. Господь нам заповів у поті чола здобувати хліб. Він благословив трудящі руки. Тож дякуватимемо Богові за цей день, за це поле. Хай воно і не такий має вигляд, як би нам хотілося, хоч і наше життя часто заглушають бур’яни, але нам під силу відокремити зерно, жито, пшеницю від тих плевел, які заважають жити і бути образом і подобою Божою. Хай Господь благословить нас, дасть успішно провести це свято.

Тож жінки у білих фартухах перед тим, як розпочати роботу, просять: “Благослови Боже в добрий час начать і в доброму здоров’ї того року дождать”. Поле покотилося багатоголосся жнивварських пісень.

— Жнива зазвичай відбувалися після Петра. Чоловіки косили, жінки жали, складали у копи. Співали жнивварських пісень. Ці пісні, обряди мали магічні сили, які впливали на майбутній урожай”, — розповіла Зінаїда Шубська, керівник гурту “Злагода” з Чернігівщини.

Колись молодіці ворожили на врожай, кидаючи позад себе серп: якщо впаде гострим кінцем — на врожай, якщо тупим — недобра ознака. А після закінчення жнив віхоть незжаних стебел (“спасову бороду”) зв’язували на кінці жатої ниви. У жертву Бороді клали хліб, сіль та приказували: “Оце тобі, Борода, твоя їда, святий хліб, сіль і вода. Цього року вродила, на той рік щоб не підвела”. Зібраний урожай молотили ціпами...

— Сьогодні ці традиції зберегли тільки такі, як ми, — відкалася

одна з бабусь на полі. — Молодь цим не цікавиться. А у нашому колективі живуть обрядовості. Я думаю, як нас не стане, то й традиції залишаться в минулому. Хіба, може, в якомусь селі в школі це викладатимуть і прищеплять любов до фольклору. А взагалі такий тепер світ настав — нема ні пісні, ні танцю...” Прикро, що нині молодь не може відрізнити пшеницю від жита і не тямить, що таке ціп.

Головним акцентом етнофестивалю стало стравжене весілля, а головними героями — наречений

“Я люблю тебе до слез” забринить українська пісня...

Про сакральне значення весілля та його відмінності із сучасним дійством розповідає гість фестивалю, етнограф Ніна Михайлишин:

— Ще наприкінці XIX століття весілля було унікальним обрядом, який тривав тиждень. Дівчина готувалася до нового етапу у своєму житті, готувалась відходити від однієї родини і вступати до родини хлопця. Перед тим, як вийти заміж, вона вишивала дуже

Фото Уляни Волковської

Усі три дні на фестивалі виступали весільні музики — автентичні гурти з різних куточків України та з-за кордону. Ось керівник польського гурту “Dziczka” Тетяна Сопілка розповідає, що українки, які виходять заміж за іноземців, повинні зберігати свою національну сутність, не втрачати зв’язку з Батьківщиною, а продовжувати ткати на полотні власної долі традиційні українські орнаменти.

Особливо розмаїтим на цьогорічному фестивалі був куточок народних майстрів. Тут представлено вироби з усієї України. Ткацтво, вишивка, плетіння, писанкарство, дитяча іграшка-мотанка... Серед усіх видів ужиткового мистецтва вирізнялося ткацтво з Гуцульщини. Це чудові ліжники, виготовлені за стародавніми технологіями:

— Ліжники стануть у пригоді при хворобі на грип, радикуліт. Раніше не було такого поняття, як ковдра, коц, — розповіла майстриня Ганна Копильчук із с. Яворів Косівського району Івано-Франківської області. — Це збереглося лише у нашому селі. Спочатку вівцю стрижуть, вовну миють, ретельно висушують. Потім роблять кужелі із вовни, з яких і тчуть. Зітканий ліжник кидають у водоспад, де він стає кошлатим. Цей водоспад називається валило.

Привертають увагу і вироби з коріння сосни. “Плетіння з коріння сосни — це українське народне

польське ремесло, традиції якого нині відроджуються. Наші предки вироби з коріння сосни обмазували глиною і ставили у піч. Корінь вигорав, а форма глиняного виробу залишалася. Ця техніка дуже практична для домашнього вжитку”, — повідала Раїса Корякіна.

А ось і розкішні солом’яні брилі.

— А скільки коштують ваші брилі? — цікавиться чоловік у вишиванці.

— Руб сребром і три мільйони золотом, дрібними не беру!

— А потримати можна?

— Тримайте, тільки не довго, — жартує Микола Огородник з Рівненщини.

Майстер розповів, що ремеслом соломоплетіння здавна займаються усі землеробські народи світу. І незалежно від того, якою мовою ми розмовляємо, коли зустрічаються два майстри з протилежних кінців планети і беруть до рук соломку, вони розуміють один одного без слів.

— Отаку зубчаточку, яку я зараз плету, так само плетє і китаєць, і японець, і узбек, — на завершення розповів соломоплетінник Микола Огородник. — Доводилося зустрічатися з майстрами з різних країн. У цій справі завжди спрацьовує генетична пам’ять та інтуїція.

Тому найголовніше призначення таких фестивалів як II Міжнародний етнофестиваль “Жнива 2011 — Весілля” не лише яскраве дійство, а й пробудження приспаного обезличенням, нівелюючим сьогоденням пам’яті українського народу.

Фото Наталії Антонюк

Дмитро з Білої Церкви та наречена Дарина із Сум.

Традиційно весілля гуляли після жнив у період літнього сонцестояння. В обрядових піснях тематичні паралелі між весіллям і жнивами: “Свате Миколаю, дай мені короваю, я пшениченьку полола, рученьки поколола”.

Упродовж трьох серпневих днів відбувалося сакральне дійство з усім розмаїттям народних традицій, де кожна весільна пісня дедалі міцніше поєднувала серця молодих, а кожен обряд пробуджував у молодят генетичну пам’ять предків, розбурхував у їхніх серцях любов до рідного, споконвічного.

На етнофестивалі завітало чимало неодружених молодих пар, які цікавилися весільною обрядовістю. Такий етнографічний вибух пробудив у них генетичний код українства і, можливо, на їхньому весіллі замість заїждженого

багато сорочок, рушників і хусток для старостів та бояр, а також готувала весільну сорочку.

Важливо, що весільний рушник передавали з покоління в покоління, але кожна наречена повинна була вишити його власноруч. Це дуже відповідальна робота, адже весільний рушник кодується знаками, душею і велінням серця того, хто його вишивав.

Весілля — сакральність утаємничена. До молодих ніхто не мав права торкатися, навіть батьки. Їх водили, тримаючи за хустину, щоб ніхто, боронь Боже, не порушив енергії двох людей, яких поєднала любов.

Сьогодні майже всі весільні традиції втрачені. Наречені не вишивають рушників, вони навіть не знають, які обирати для свята. Сучасне весілля — це божівілля, вечірка, де всі лише танцюють і випивають, де немає теми і сенсу. Нині весілля часто погано організовані та стилістично не продумані, увага гостей не акцентується на чомусь важливому.

Ніна Михайлишин пригадує власне весілля, на якому співали багато пісень. “Весілля — це голосіння молоді. Мелодика весільних пісень є істиною, яка очищає наші душі. Весілля повинне бути таємничим, магічним і справжнім за традицією”.

Фото Уляни Волковської

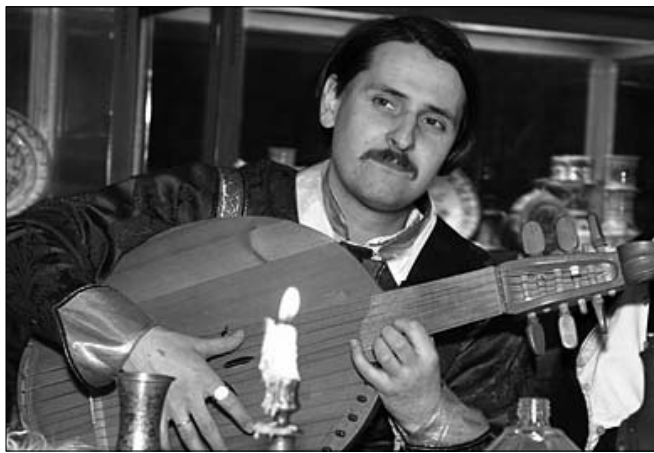
Фото Наталії Антонюк

Тарас КОВАЛЬСЬКИЙ,
Київ

Посеред культурних канікул — наприкінці липня 2011 року — у Києві відбувся перший показ документальних фільмів “Зніми одне вухо” (тобто один навушник у студії) та “Мрії про минуле”. Режисерами обох стрічок є Олег Тимофєєв та Сабіна Гольц (подружжя зі штату Айова, США). Вони досліджували творчість виконавців старовинної музики з кількох країн. Це погляд старанний і професійний.

Олег Тимофєєв — музикант (грає на лютні) і викладач. Разом із сім'єю — дружиною й двома дітьми — він приїхав в Україну в жовтні 2009 року за рахунок одного з культурних фондів. Планували жити тут рік. Але активна діяльність подружжя в Україні триває досі. Незабаром, у серпні 2011 року, вони повертаються у США.

Кобзар і лірник Тарас Компаніченко

Перший фільм — короткометражний “Зніми одне вухо” (Take off one ear) — про два тижні роботи дев'яти музикантів в студії “Простір”. Студія розташована “у підвалі Лаври”, пояснив пан Тимофєєв. Запис здійснено коштом Польського інституту в Києві. Результат — музичний альбом “Сарматика” (Sarmatica) — вийшов у США. Сабіна Гольц — і як кінооператор — зафіксувала “непарадні” робочі портрети музикантів і звукорежисерів, студійний побут, нескінченні нотні нюанси народження музики. Це рідкісні навіть для документального кіно моменти, коли герої вже й не помічають чи не зважають на спостережливу кінокамеру.

Наступна кінострічка — “Мрії про минуле” (Dreaming up the past) — широка кар-

«ТИХИЙ РАЙ» УСУПЕРЕЧ ХАМСТВУ

Нові фільми про українську музичну старовину

тина старовинної музики з десятками учасників. Це фільм-мед, який дуже важко й тривалий час доопрацьовується. Серед учасників: Тетяна Луценко (співачка, Базель, Швейцарія / Київ), професор Н. Герасимова-Персидська, гурт “Хорея Козацька”, бандурист Віктор Мішалов (Австралія/Канада), ансамбль “Acapella Leopoldis”, організатор фестивалю старовинної музики у Львові Роман Стельмашук, Степан Тихоненко з Ужгорода, Аркадій Бурханов та гурт “Insula Magica” з Новосибірська, вокалістка Уте Гюдеке (Ute Goedecke) та музикант Пер Матіссон (Per Matisson) зі Швеції. Організаційно-фінансове забезпечення фільму здійснили Мирон Стахів, Програма імені Фулбрайта та Польський інститут у Києві.

Наведу лише кілька тез із фільму та із виступів під час його обговорення.

Музичне дисидентство. Виконувати музику XVII—XVIII ст. в СРСР, а особливо в Україні, можна було переважно поза філармоніями та навчальними закладами. Подіями тих часів були офіційно схвалені концерти колективів “Nortus Musicus” (Tallinn) чи “Pro Musica” (Нью-Йорк, США, керівник — Ной Грінберг). Навіть ноти старовинної музики доводилося шукати в Москві. Роздумуючи про старі часи, Тарас Компаніченко сказав:

— У часи Речі Посполитої наші предки по-особливому шукали свободу, “золоту волю”; а потім у частини з них з'явилися комплекси жертви, і досі проблема: хто — більша жертва?! А старовинна музика підносить духовний стан людей, самоповагу. Це середовище не таке маргінальне могло би бути.

А потім Тарас Компаніченко після показу фільму додав:

— Мені довелося чути: “Тарасе, я розумію твою музику, а оцей нічого в ній не тямить...”

Але ж ні!!! Коли творці фільму і Тарас Компаніченко завітали в село Легедзине до кінорежисера Наомі Умань — старовинна музика під акомпанемент хрущів зібрала багатьох селян. Були сльози і прохання: “...А можна ще?”

— Люди прості, вони вперше цю музику чули, — додав музикант.

Тобто замість навіюваного стану “сало до душі припало” в людях живе “той тихий рай”. Пристрасно було сказано і про “хамську домінанту” багатьох доступних громадянам України телеканалів: “Це охамлення, приниження всього, що є людського... Телевізор — “вертеп мерзенності”. На завершення зустрічі з глядачами Тарас Компаніченко виконав першу частину Почаївського Богогласника — про промисл Божий.

Окрема академічна дисципліна. У фільмі наведено численні приклади того, що старовинна музика вимагає вузької спеціалізації дослідників і певних зусиль слухачів. Наприклад, композитор Мирослав Скорик звертався до дешифрування потрібного йому старовинного музичного матеріалу. Але навіть у прославленого композитора виникли “розбіжності колосальні”, цитується в фільмі зауваження професора-музикознавця Гопкінса (Hopkins) зі Швеції.

Диво, яке надихає до подальших спільних пошуків. Хоча неблаганні століття поглинули багато музичного матеріалу, трапляються винятки. Аркадій Бурханов із Новосибірська знайшов архів шведського музиканта, який прожив 15 років заслання в Тобольську після Полтавської битви! І швед усі ті роки грав у Тобольську! Тепер ті давні кон-

Бандурист Віктор Мішалов

церти прозвучали на фестивалі в Україні й увійшли до фільму. Лунала поезія і музика доби Мазепи!

Творці й учасники стрічок пропонували співпрацю телеканалу “Культура”. А поки що йдеться про показ фільмів на фестивалі у місті Вашингтон (США). Музикознавець і режисер Олег Тимофєєв водночас планує роботу над новим фільмом.

Секретаріат Центрального правління Всеукраїнського товариства “Просвіта” ім. Т. Шевченка та редколегія тижневика “Слово Просвіти” висловлюють сердечні співчуття просвітянину, члену ревізійної комісії товариства “Просвіта” Оцуна Миколі Петровичу з приводу смерті його матері **Євдокії Микитівни**, яка відійшла у Вірїй 3 серпня цього року на 84-му році життя.

Царство небесного і вічної пам'яті дорогій українській матері нашого товариша і колеги Миколи.

Просвітяни

СЛОВО

Просвіти

ТИЖНЕВИК ВСЕУКРАЇНСЬКОГО
ТОВАРИСТВА «ПРОСВІТА»
імені ТАРАСА ШЕВЧЕНКА

АНОНС

ПЕРЕДПЛАТА ТРИВАЄ

Ви — зі “Словом Просвіти”, бо це — ваша газета!

Вартість передплати

(з доставкою і поштовими витратами):

Поштовий індекс — 30617, сторінка 63 в “Каталозі”

на 1 місяць

4 грн 77 коп.

на 3 місяці

13 грн 71 коп.

Засновник:
Всеукраїнське
товариство “Просвіта”
імені Тараса Шевченка
Реєстраційне свідоцтво
КВ № 4066
від 02.03.2000 р.

Шеф-редактор
Павло МОВЧАН

В. о. головного редактора
Микола ЦИМБАЛЮК
Редколегія
Любов ГОЛОТА (голова),
Ярема ГОЯН,
Павло МОВЧАН,
Олександр ПОНОМАРІВ,
Іван ЮЩУК

Заступники головного редактора
Петро АНТОНЕНКО
279-49-47,
Євген БУКЕТ
279-39-55

Заступник головного редактора
з виробничих питань
Наталія СКРИННИК
278-01-30 (тел./факс)

Відповідальний секретар
Ірина ШЕВЧУК

Відділ просвітнянської роботи
Надія КИР'ЯН
Відділ культури
Микола ЦИМБАЛЮК
279-49-47

Відділ літератури
Марія КУЧЕРЕНКО
270-55-57
Відділ коректури
Тетяна ЩЕРБАК
Ірина СТЕЛМАХ
278-63-69

Комп'ютерна верстка
Ірина ШЕВЧУК,
Олег БЕССЬКИЙ
278-63-69

Кореспонденти
Наталія АНТОНЮК,
Уляна ВОЛІКОВСЬКА

Черговий редактор
Уляна ВОЛІКОВСЬКА

Бухгалтерія
279-41-46

Адреса редакції:
вул. Хрещатик, 10-Б,
м. Київ, 01001

E-mail: slovo_prosvity@ukr.net
http://slovoprosvity.org
http://prosvitanews.org.ua

Видруковано з готових фотоформ на
комбінаті “Преса України” у середу.
Зам. № 3301232
Наклад у серпні — 23 000

Листування з читачами —
тільки на сторінках газети.

Відповідальність за достовірність
інформації несуть автори.
Редакція залишає за собою право
редагування та скорочення текстів.
Редакція не завжди поділяє
погляди своїх авторів.
При використанні наших публікацій
посилання на “Слово Просвіти”
обов'язкове.
Індекс газети
“Слово Просвіти” — 30617

БЛАКИТНИЙ ТА ЖОВТИЙ КОЛЬОРИ — УЛЮБЛЕНІ З ДИТИНСТВА

— Про те, чи мріяли Ви про незалежність — не запитую. Думаю — однозначно...

— Звичайно, ми всі хотіли незалежності. Я мріяв про неї з дитинства. Народився й виріс на березі Азовського моря, де були степ і море, небо і степ. Навесні розквітали жовті і проліски. Тому блакитний та жовтий кольори — мої улюблені з дитинства, хоч я ще не знав, що це барви нашого прапора.

Навчаючись у Київському університеті ім. Тараса Шевченка, ми теж хотіли незалежності. Але не думали, що це станеться так швидко. Я завжди намагався схилити зросійщених киян до української мови. Хотів, щоб українці повернулися до рідної мови, а представники інших національностей, крім своєї, знали ще й мову країни, де вони живуть. Ніхто проти цього не заперечував, принаймні зі мною всі розмовляли українською. Але ці розмови, мабуть, ставали відомі всім, тому пильні органи мене одразу зарахували до націоналістів. Тоді це вважалося великим гріхом, але комсорг нашого курсу захищала мене: “Та це він не навмисне, це він просто так”. Або ще казали: “Він розмовляє українською мовою скрізь, де треба й де не треба”. У жодній нормальній країні недопустимі такі міркування.

Коли закінчив університет, дістав призначення в Інститут мовознавства ім. О. О. Потебні НАН України. Спочатку завідувач відділу історії української мови К. К. Цілуйко взяв мене до себе, але невдовзі зарахував до націоналістів, тому що, редагуючи шкільний підручник, я замість “проценти” написав “відсотки”, замість “фактори” — “чинники”. Проте пощастило, бо згодом мене запросив Олександр Савович Мельничук, академік, завідувач відділу загальної та слов’янського мовознавства. І коли мій попередній керівник його застерігав, мовляв, “Пономарів націоналіст”, відповів: “Мене це не цікавить, мене цікавить, як він працюватиме”. У цьому відділі я працював довго, але через різні причини мені довелося піти з Інституту нібито “за власним бажанням”.

ІВАН ДЗЮБА ЗРОБИВ ТОДІ РЕВОЛЮЦІЮ В УМАХ!

— Одна з цих причин — поширення “самовидом” праці І. Дзюби “Інтернаціоналізм чи русифікація”?

— По-перше, агітував усіх за українську мову. Коли Іван Дзюба написав роботу “Інтернаціоналізм чи русифікація?”, на квартирі в Зиновії Тарасівни Франко був ніби штаб. Ми там вчитували, редагували, перекладали цей твір російською мовою (щоб передати в інші республіки), організовували передрук на друкарських машинках. З хвилюванням згадую, як це відбувалося. У мене була знайома друкарка, яка працювала на радіо. За прізвиськом — росіянка. Якось я попросив передрукувати “великий текст, бажано так, щоб його ніхто не бачив”. Вона сказала: “Прийдіть за тиждень”. Уже через два дні дзвінок: “Олександр Даниловичу, я друкувала день і ніч, на одному подихові, не могла відірватися...” Потім я знову пішов до неї з цим самим замовленням. Відповіла: “Не можу, бо мені вже Сергій Плачинда цю роботу приніс”. Іван Дзюба зробив тоді революцію в умах! Багато молоді почало повертатися до української мови. З цією працею було пов’язано два періоди: перший — коли можна було казати: “Так, звичайно, я читав “Інтернаціоналізм чи русифікацію”, її читають навіть у трамваях і тролейбусах”. А вже в середині 1970-х років, коли ще дужче почали закручувати гайки, Михайлина Коцюбинська порадила мені: “Ти нічого не знаєш, нічого не бачив, ні з ким не розмовляв”.

До всього, колишня дружина одного мого товариша донесла на нього, що він націоналіст і поскаржилася, що це я так на нього впливаю. Мене викликали в КДБ для різних пояснень і пропозицій. Оскільки я ні на що не погодився, з Інституту мо-

ТВОРИТИ УКРАЇНСЬКИЙ СВІТ!

Олександр ПОНОМАРІВ — український мовознавець, перекладач, публіцист, громадський діяч. Доктор філологічних наук, професор. Автор понад 200 наукових праць. Заступник голови Всеукраїнського товариства “Просвіта” ім. Тараса Шевченка. У переддень 20-річчя Незалежності ділиться своїми думками про значення цієї віхи в нашій історії.

мовознавства довелося піти “за власним бажанням”, хоч я тільки-но захистив кандидатську дисертацію. Деякий час був без роботи, мене нікуди не брали. Потім завдяки сприянню друзів улаштувався у видавництво “Техніка”. Нарешті 1979 року професор Алла Петрівна Коваль запропонувала мені перейти на її кафедру мови та стилістики Київського національного університету імені Тараса Шевченка. Відтоді я там і працюю, де пройшов шлях від асистента до завідувача, захистивши докторську дисертацію.

Після “хрущовської відлиги” почалися арешти. Наприкінці 1980-х — на початку 1990-х було національне піднесення, коли ми перестали боятися “компетентних органів”, коли було студентське голодування 1990-го року. Ми, викладачі, всіляко підтримували молодь. І раптом сталася ця визначна подія — проголошено Незалежність. Ми наївно думали, що тепер досягнемо всього, чого хотіли.

НАРОБИЛИ БАГАТО ПОМИЛОК

— Чому ж ці сподівання не справдилися?

— По-перше, до влади прийшли ті самі комуністи, тільки перефарбовані. Та й наші демократи, патріоти наробили багато помилок. Я не в захваті від Л. Кравчука, одного з ідеологів комуністів. Але ж він тоді запропонував Рухові співпрацювати. В’ячеслав Чорновіл відмовився. А можливо, щось би з того й вийшло. Бо, наприклад, перший секретар Компартії Литви Е. Бразаускас очолив Литву і привів її до справжньої незалежності.

За президентства Л. Кравчука і на хвилі національного піднесення почала активно відроджуватися українська мова. Мої колишні студенти з Донеччини й Луганщини сповіщали: “Навіть у нас на вулицях дедалі частіше можна чути українську мову”. Бо в Україні немає людей, які зовсім її не знають. Однак треба якоїсь хвилі, вказівки згори, щоб люди включилися в процес відродження своєї мови. І такий процес пішов.

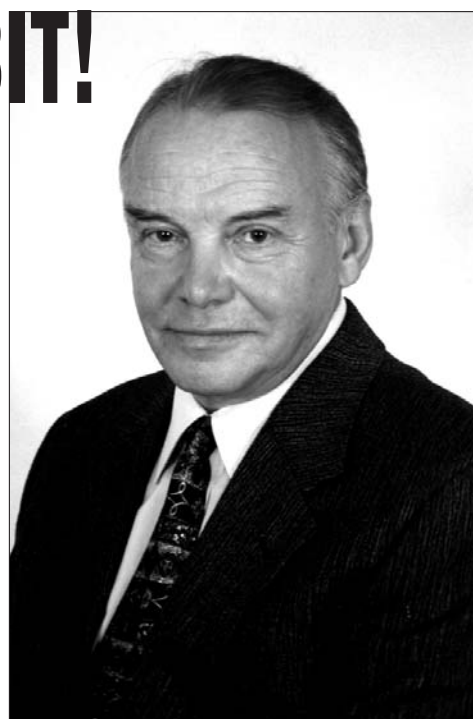
Потім до влади прийшов Леонід Кучма, який у своїй “тронній промові” пообіцяв зробити російську мову другою державною. Реалізувати це не вдалося, бо повстала вся Україна. “Просвіта” тоді організувала Всеукраїнську конференцію “Мова державна — мова офіційна”, делегати з’їхалися з усіх куточків держави. Але

фактично Кучма дав сигнал усім антиукраїнським силам, які вже приготувалися були сприймати незалежну Україну з усіма її атрибутами, серед них і з єдиною державною мовою. Сигнал було почуто, почався відступ. Далі ці тенденції посилювалися, комуністи, які спочатку принишкли, отямалися. На жаль, серед наших комуністів українських немає. Вони або самі вкоротили собі віку (застрешилися М. Хвильовий, М. Скрипник), або їх порозстрілювали. Усі теперішні наші комуністи — антиукраїнські. Тривалий час був один справжній українець — прекрасний поет Борис Олійник, але він нарешті зрозумів, у якій калюжі опинився, і відійшов від них.

За ці роки ми багато втратили. Було ще одне піднесення — Майдан. Ми так повірили в Ющенка! На нього покладали багато надій, він чимало обіцяв, але, по суті, не здійснив майже нічого. Він мав вісім місяців необмеженої влади, вороги української Незалежності зачалися: хтось поїхав у офшори, хтось у Росію... Але В. Ющенко змарнував цей час.

Дуже сприятлива ситуація знову склалася після виборів 2007 року. Віктор Ющенко — Президент, Юлія Тимошенко — прем’єр, Арсеній Яценюк — голова Верховної Ради, у коаліції було 228 осіб. Налагоджувалися відносини з Європейським Союзом, з НАТО. Усе могло б бути нормально. Але Президент разом із В. Балоґою, І. Плющем та ще з деякими “любими друзями” розвалили коаліцію. Звичайно, і в Ю. Тимошенко, і в А. Яценюка є вади, але треба було об’єднатися в ім’я України. На жаль, ніхто не зміг піднятися над своїми амбіціями.

Можна любити Юлію Тимошенко, можна не любити, але на останніх президентських виборах за неї проголосувала половина України. І якби не “протівсіхи”, вона перемогла б. Тепер, зокрема й завдяки “протівсіхам”, мусимо жити під антиукраїнською владою на чолі з новим Президентом. Якщо хтось не бачить різниці між Ю. Тимошенко і В. Януковичем, то хай пригадає: в уряді Ю. Тимошенко міністром освіти й науки був Іван Вакарчук, один із найкращих ректорів університетів України. А тепер — українофоб Д. Табачник. Міністра освіти з такими поглядами на Україну та її історію навіть за радянської влади не могло бути.

Я ВСЕ-ТАКИ ОПТИМІСТ

— Відомо його заява про галичан, які “руки не мила”.

— Не Табачникові судити про культурний рівень Галичини й Буковини. Багато в чому (хоч не в усьому) нам треба було вчитися в галичан. Або такий факт. Благословляв Президента “на царство” не наш патріарх (хай би вже хоч не Філарет, то Володимир), а сумнівної святості заїжджий Кіріл з Росії, який тепер не вилазить з України і прагне будь-що творити тут так званий “руський мір”. Д. Табачник йому всіляко сприяє.

А в областях із українською мовою значно гірше, ніж у столиці. В Одесі, де було дві третини шкіл з українською мовою навчання, новий міський голова О. Костусев скрізь повідкривав російські класи. Знаючи мовну ситуацію в Одесі, можна передбачити, що лише частина українців боротиметься проти цього, а більшості все одно — яка школа, туди й підуть. Тобто почалося нове російщення нашої південної перлини.

— А що дала Незалежність особисто Вам?

— Мені Незалежність України дала багато. У переддень Незалежності навесні 1991 року я захистив докторську дисертацію. Працював на факультеті журналістики, до мене прихильно ставився колишній декан Анатолій Захарович Москаленко, який багато зробив для розвитку українського журналістичного мовознавства. Наша катедра 1991 року видала перший незаангажований ідеологічно підручник “Сучасна українська мова” для студентів факультетів журналістики, який уже витримав п’ять видань. 1992-го я надрукував і ще тричі перевидавав підручник “Стилістика сучасної української мови”. Оpubлікував мовностилістичні поради “Культура слова” (чотири видання) з передмовою Івана Дзюби, якому дуже вдячний. Іван Михайлович, попри велику зайнятість (був академіком-секретарем Відділення літератури, мови й мистецтвознавства), знайшов час, щоб ознайомитися з підручником і написати передмову. Багато надруковано публіцистичних статей у різних виданнях, зокрема в “Слові Просвіти”, в журналі “Урок української” тощо.

Усе ж прикро, що незалежна Україна виявилася далеко не такою, про яку ми мріяли. Що нам тепер робити? Я все-таки оптиміст, хоч для оптимізму нині дуже мало підстав. Приєднуюся до розумної поради нового Глави Української греко-католицької церкви Святослава Шевчука: “Він (Кіріл) приїжджає сюди творити “руський мір”, а нам треба творити український світ”. Усім об’єднатися, позбутися власних амбіцій задля створення повноцінного українського світу на своїй споконвічній землі.

Спілкувалася
Надія КИР’ЯН

Фото Олеся Дмитренка

Сергій ДОВГАЛЬ,
голова Дніпропетровського
обласного об'єднання ВУТ
“Просвіта” ім. Т. Г. Шевченка

ПЕРШИЙ ПОШТОВХ — ПЛЕНУМ СПУ

Я добре пам'ятаю, як усе починалося. Навіть можу пригадати, що мене підштовхнуло до активної боротьби за утвердження, а за тодішніх реалій — за порятунк — української мови. Звісно ж, черговий Пленум Спілки письменників України, матеріали з якого опублікувала “Літературна Україна”. Тоді, наприкінці 80-х, він був присвячений українській ситуації, яка склалася з українською мовою. Виступали письменники, і душі їхні буквально розривалися від розпачу.

Зворушений, я запропонував редакторів дніпропетровської обласної молодіжної газети “Прапор юності” Марії Зобенко вести на сторінках видання постійну рубрику, присвячену долі української мови. Отримав добро, незважаючи на те, що тоді очолював відділ “непрофільний” — робітничої молоді та економіки. І за це я Марії Олександрівні вдячний особливо.

Мовна тема викликала неабиякий інтерес. За читачькими відгуками вона на певний час затмарила всі інші. Зрештою, дніпропетровський поет Анатолій Шкляр на сторінках “Прапора юності” запропонував ідею створення Товариства шанувальників української мови. Принагідно для агітації за це виник і імпрізований майданчик — невеличка територія біля пам'ятника Ломоносову у Дніпропетровську. Новопризначений заступник редактора “Прапора юності” Віктор Чайка саме тут втілював у життя ідею дискусій, спілкування з читачами на різні теми. Одного разу запропонували і мовну тему, яка потім стала найголовнішою. Бо, незалежно від того, що радили для обговорення, все поверталося до дискусій про долю солов'їної. І це завдяки наполегливості колишнього політв'язня Олександра Кузьменка та інженера Володимира Недошитога.

То вже пізніше я відкрив для себе багато чого нового. І насамперед прекрасну людину, справжнього патріота України Олександра Кузьменка. Це його скромна оселя на вулиці Армієвській у Дніпропетровську стала негласним місцем явки шістдесятників, усіх, хто за радянських часів будь-якими шляхами намагався наблизити незалежність нашої держави. А розповіді діда Сашка про історію боротьби за українську Україну на теренах Січеславщини можна було слухати годинами. Мені чи не найбільше закарбувалися у пам'ять його спогади про те, наскільки небезпечно було навіть покладати квіти до пам'ятника Тарасу Шевченку на Комсомольському (нині — Монастирському) острові у Дніпропетровську, бо мало не за кожним кушем такого звиятця пильнували “спостерігачі”.

Згодом сформувалася ініціативна група зі створення Товариства української мови. Перше її засідання відбулося 22 липня

«НАША ДУМА, НАША ПІСНЯ НЕ ВМРЕ, НЕ ЗАГИНЕ»

Просвітяни з Дніпропетровщини на одному із масових зібрань нашої організації на початку 90-х років сфотографувалися на згадку разом з популярним нині телеведучим Андрієм Куликовим (у центрі)

1988 року. Цей день для нас історичний. Адже вперше було означено прагнення до створення легальної, так би мовити, проукраїнської громадської організації ще на теренах колишнього Радянського Союзу. Дивлюся на склад учасників того зібрання. Відомий український режисер Сергій Архипчук, нині члени Національної Спілки письменників України Анатолій Шкляр, Михайло Кудрявцев, Людмила Левченко, Олесь Завгородній, Віктор Савченко, заслужений художник України Іван Шулик, нині відомий не лише в Україні доктор історичних наук, професор Києво-Могилянської академії, священник Юрій Мицик, його колеги — викладачі Дніпропетровського державного університету Євген Хвостенко (до речі, син одного із високопосадовців обкому компартії, який став щирим поборником ідеї української державності), Леонід Сахно та інші. Згодом зібралося 37 осіб. І саме їх, після звиятців-шістдесятників, слід вважати одними із першопрохідців боротьби за незалежність української держави у нашому краї. Незважаючи на те, що серед них і штатні працівники тодішнього обкому компартії Катерина Самарець і Юрій Павлун, які опинилися у наших лавах “по роботі”, направлені своїм керівництвом, до якого ми звернулися по підтримку, адже заявляли про прагнення втілювати у життя “принципи ленінської національної політики”. То вже тепер ми можемо багато розповісти про справжню сутність тих “принципів”, а тоді, за радянських часів, ситуація вимагала від нас гнучких дій. Але і сьогодні до Катерини Самарець і до Юрія Павлуна у мене жодних претензій немає, швидше, навпаки — наші стосунки залишилися дружніми.

Наступне засідання ініціативної групи, вже значно масовіше, відбулося 12 серпня того ж року. У ньому взяв участь і нинішній віце-прем'єр-міністр України Сергій Тігіпко, тоді секретар Дніпропетровського обкому комсомолу. Сергій Леонідович тоді ще розмовляв тільки російською, адже хоч і був вихідцем з українського села у Молдові, української мови до цього не вивчав. Але пообіцяв якнайшвидше це зробити. І слова свого дотримав.

ТОЧКА ВІДЛІКУ — 22 ЛИПНЯ 1988 РОКУ

Наприкінці вересня 1988 року відбулася установча конференція Дніпропетровської обласної організації Товариства шанувальників української мови (тоді ми називали себе саме так). Актова зала Будинку вчених ледь вмістила всіх охочих. У прийнятій резолюції конференції, зокрема було зазначено й те, що початком діяльності Товариства на Дніпропетровщині слід вважати 22 липня 1988 року. Саме цей день для нас — своєрідна точка відліку тих процесів, які призвели до проголошення 1991 року незалежності української держави.

Цього дня обрали керівника Товариства — люди довірили бути головою саме мені. Хоч висували кандидатури людей у краї дуже шанованих — тодішнього голови обласної письменницької організації Валентина Чемериса, відомих майстрів слова Сергія Бурлакова, Віктора Коржа, Олеси Вусика. Однак усі вони від такої перспективи дружно відмовилися. Залишився тільки я... Відмовитися не мав морального права, бо того ж 1988 року вперше у житті побував у Львові, який саме вирував через шалений спротив влади створенню там Товариства української мови. Тоді познайо-

мився з багатьма знайомими людьми — Романом Іваничуком, який став першим головою львівського Товариства, Ростиславом Братунем, на жаль, нині покійним, колишніми політв'язнями братами Горинями, Михайлом Косівим, Іваном Макаром, Роксоляною Зорівчак і багатьма іншими. Це неабияк надихнуло мене на активні дії в Дніпропетровську. Пригадую, на одному із зібрань засновників Товариства у Львові я записався продовжити їхню справу у своїй області. І тепер неабияк пишаюся тим, що саме Дніпропетровщина стала третьою в Україні (після Львівщини і Полтавщини), де постала наша громадська організація з давнім історичним корінням.

Голова Полтавського Товариства Микола Кульчинський, пізніше народний депутат України кількох скликань, був на установчому зібранні нашої організації особливо шанованим гостем. Син священика з Новомосковська Дніпропетровської області, він пізніше стане підсудним радянського режиму за українські переконання. Ідеться про відомий “Лист творчої молоді Дніпропетровська”, який анонімно надіслали до найвищих владних структур радянської України. Лист, у якому з боєм повідомлялося про переслідування інтелігенції, утиски української мови та інше. Влада це розцінила як замах на радянський лад. Зрештою, дійшло до суду над Миколою Кульчинським, Віктором Савченком, який, уже за часів незалежної України, очолив у Дніпропетровську обласну письменницьку організацію, та поетом Іваном Сокульським. Останній страждав найбільше — відбув два терміни ув'язнення. Ще коли я навчався у Дніпропетровському

державному університеті, деякі викладачі застерігали від того, що скоїв “націоналіст Сокульський”. То вже пізніше ми усвідомили, що “скоєним” є лише щира любов до України.

Тож знайомство з Іваном Сокульським стало для мене не просто подією пам'ятною, а й такою, що вплинула на моє подальше життя. Причому це сталося у перші місяці діяльності нашого Товариства, коли коваюча радянська система мусила випускати на волю багаторічних політв'язнів. Іван Сокульський, шойно опинившись на свободі, зі своєю вірною дружиною Орисеєю одразу прийшов на засідання Товариства шанувальників української мови, які ми тоді проводили щопонеділка. Так поступово ми з ним зазнайомилися і багато спілкувалися. Я слухав пана Івана із захватом і переконувався, наскільки це високоінтелігентна, благородна, патріотична людина, морально незрівнянно вища за тих, хто псував йому життя, з якого Сокульський, геть виснажений багаторічним ув'язненням, пішов у 52-річному віці.

Тим часом і з інших регіонів почали відгукуватися звиятці, які створювали місцеві осередки Товариства української мови, а згодом брали активну участь в утвердженні української державності. Це Анатолій Носенко з Орджонікідзе, Олексій Крестянов, Лідія Ковальчук з Нікополя, Тамара та Олександр Шаравари, Емма Шаповалова, Михайло Шевелев, Микола Ляльчук з Новомосковська, Олександр Половина, Василь Скрипка, Микола Скиба, Микола Завгородній з Кривого Рогу, Микола Пономаренко, Степан Тимочко, Віктор Пироженко з Павлограда, Олександр Іщенко, Микола Тищенко з Марганця, Борис Довгалюк з Дніпродзержинська, Пилип Юрик, Олександр Шворак з Томаківки, Галина Жук з Покровського, Анатолій Сокоринський, Павло Розумний з Солоного і багато інших.

Нині, напередодні відзначення 20-ї річниці з дня проголошення незалежності нашої держави, ми повинні низько вклонитися усім їм, звиятцям, які понад усе поставили служіння Україні. Незалежно від того, яка влада в державі, Дніпропетровська обласна “Просвіта” незмінно ставить питання про те, що до Дня Незалежності мають вшановувати тільки тих, хто до боротьби за цю незалежність і її утвердження безпосередньо причетний.

Нагороджувати до цієї дати різного гатунку чиновників і навіть передовиків виробництва, а не тих, хто нашу державність виборював, є вершиною цинізму. Тому ми, просвітяни Дніпропетровщини, вшануємо всіх тих, хто вартий найвищої подяки.

Михайло ШАЛАТА,
Львів

ЄДНОСТІ Й ПРОСВІТИ НАМ ТІЛЬКИ БРАКУЄ

Видатний представник чеського і словацького національного відродження Ян Коллар повчав слов'ян: “Все ми маєм, вірте мені, діти... Брак нам тільки єдності й освіти”. З освітою відтоді справа суттєво поліпшилася, а ось із єдністю — не вельми. Не буде перебільшенням, перефразовуючи Коллара, нині сказати: “...Брак нам тільки єдності й... просвіти”. Під просвітою розуміємо не лише “світло науки і знання”, а й виховання високої національної свідомості, відповідальності за долю Батьківщини, шляхетності та благородства душі й серця. Іншими словами — гуртувати націю, дбати про її становище, престиж. Цим і переймається найдавніше і найчисленніше в Україні Товариство “Просвіта” ім. Тараса Шевченка. Саме за високі цілі шанують і підтримують люди це Товариство.

Нині “Просвіта” поширена по всьому українському світу, та особливо честь — належати до “Просвіти” Львівської, бо з неї все почалося (тут Товариство народилося).

Роман Лубківський очолив Львівську обласну організацію Товариства “Просвіта” 23 березня 1996 року — на 128-му році її існування, і керував нею до 26 березня 2000 року. Він був тринадцятим її головою. Його попередниками були відомі культурно-громадські діячі — Анатоль Вахнянин (1868—1870), Юліан Лаврівський (1870—1873), Володислав Федорович (1873—1877), Омелян Огоновський (1877—1894), Юліан Романчук (1896—1906), Євген Олесницький (1906—1910), Іван Кивелюк (1910—1922), Михайло Галушинський (1923—1931), Іван Брик (1932—1939), Юліан Дзерович (1939) та Роман Іваничук (1988—1996). 1939 року, з приходом у Галичину лугавих московських “визволителів”, діяльність “Просвіти” було перервано — багатьох просвітян заїди знищили, заслали на каторгу. Та “Просвіта” діяла в українській діаспорі — в загальному, отже, перерви не було. Роман Іваничук, а після нього Роман Лубківський — перші голови відродженої Львівської “Просвіти”.

Неабиякий обсяг просвітянської роботи Лубківський виконував і до обрання його просвітянським головою — передусім під час керівництва Львівською організацією Спільки письменників України. Близкучий промовець, дотепний імпровізатор, він уміє запалити “і словом, і ділом”. Не випадково О. Гончар у “Щоденникових записках” — у нотатці про письменницький з'їзд — відзначив: “На з'їзді в дебатах поки що найкраще виступив Роман Лубківський. Мужня й благородна душа!”

Велика заслуга Р. Лубківського у тому, що споруджено Музей-садибу Івана Франка в Нагуєвичах, Музей-садибу Маркіяна Шашкевича в Підлиссі, Музей “Русалки Дністрові” у Львові, чимало інших культурно-просвітніх закладів, пам'ятників. Навіть на просвітянській конференції у Львові, коли його обирали головою Товариства, знайшов можливість поговорити про спорудження дрогобицького пам'ятника Юрієві Дрогобичу (Котермакові). А у квітні 1997 року в Дрогобичі довго милувався дивною кометою, щоби потім зафіксувати це у поезії: “Прилетіла в небі/ Над Дрогобичем стала/ Пошанувати Юрія Котермака/ Спом'янути погіблх.../ Підбадьорити люд/ Перед Великоднем/ Україна завершує хресну путь... / Сей народ не погібне...” Ніщо йому не байдуже, до всього діло є — риса істинного просвітянина.

Мабуть, найславнішою українською подією періоду просвітянського головування Романа Лубківського було прийняття 28 червня 1996 року Конституції України. Пан Роман активно працював, коли був депутатом Верховної Ради України першого демократичного скликання, а як керівник Товариства орієнтував 15-тисячний загін просвітян Львівщини, аби пильно стежили за дотриманням громадянами вимог Конституції — передусім щодо належного пошанівку української мови як мови державної.

На той період припали дві значні дати, у проведенні яких “Просвіта” і особисто Р. Лубків-

Франківське свято в Нагуєвичах. Зліва направо: Роман Лубківський, голова Дрогобицької районної ради Ігор Голяк та Михайло Шалата. 29 серпня 1999 р.

ський узяли особливо активну участь: 140-річчя від дня народження І. Франка та 130-річчя “Просвіти”. З нагоди просвітянського ювілею Р. Лубківського було нагороджено орденом “За заслуги” III ступеня.

Були у цей період і сумні події: підступне вбивство ворогами української державності нашого національного героя В. Чорновола, війна у Косово, — а з країнами колишньої Югославії Р. Лубківський тісно пов'язаний творчими інтересами.

Чотири роки, коли Роман Лубківський керував просвітянами Львівщини, це час поглиблення міжнародних зв'язків “Просвіти”. Як визначного поета й перекладача зі слов'янських мов, як нещодавнього Надзвичайного і Повноваженого Посла України в Чехії і Словаччині, Р. Лубківського знають і поважають у країнах Слов'янщини і не тільки, і це, безперечно, сприяло зміцненню авторитету Львівської “Просвіти”.

В основі кожного просвітянського виступу Р. Лубківського — відповідальне державницьке мислення. У статті “Наше Товариство потрібне Україні: ми будемо державу”, наголошуючи на потребі активізації українського національного відродження, він заявив: “На широкий європей-

ський і світовий простір наш народ вийде не безликим і безголо-сим, а самобутнім, духовно багатим і щедрим”.

На жаль, з вини нинішніх керівників України українська національна культура поки що, по суті, не під опікою держави, а під опікою “Просвіти”, яка ніколи не була багатою, а нині — й поготів. Виступаючи 30 листопада 1996 року на V Всеукраїнському з'їзді “Просвіти”, Р. Лубківський не без болю та обурення констатував: “24 серпня цього року всі, хто переходив від Майдану Незалежності до станції “Золоті Ворота”, могли бачити кобзаря, який співав, заробляючи милостиню. А в цей час у Палаці “Україна” виступав Кобзон. Він на якийсь час заволодів увагою сновників, а кобзар як сидів між ними символічними назвами, так і досі там сидить. Ось така вона, наша гірка українська правда”.

Не одне звернення і не один лист протесту надіслав Роман Лубківський від імені “Просвіти” й від себе особисто на адресу Президента України Л. Кучми, інших високопосадовців з приводу ганебного становища культури й політики в Україні. Він вимагав від Президента і від “не перших, але й не других” осіб держави, щоб вони не ображали і не знева-

жали державної, української мови й не дозволяли цього робити іншим; щоб не заохочували в Україні насаджування чужої, колоніальної мови; щоб Л. Кучма скасував свій указ — дозвіл складати вступні іспити у вищих навчальних закладах України російською мовою; щоб належно було вшановано пам'ять жертв більшовицьких репресій в Україні; щоби були покарані запеклі українофоби, які в стінах Верховної Ради України побили голову Всеукраїнської “Просвіти”, народного депутата П. Мовчана; щоби звільнили від оподаткування українську книгу тощо.

Хтось, — можливо, не без лукавства, — закине: “Чи повинна “Просвіта” займатися політикою?” Відповідаючи на подібне запитання, Р. Лубківський в інтерв'ю “Просвіта” — вчора, сьогодні, завтра” сказав: “Виключити себе з політичного життя — означає шкодити собі, українській ідеї, послаблювати нашу державу”. Врешті, як писав “дедушка русской революції”, для людини, яка приїде до крамниці, є хліб чи нема хліба — це вже політика.

У зв'язку з цим слушно сказав Роман Лубківський на просвітянському з'їзді: “Просвіта” буде мати своє обличчя під час виборів”.

Отже, Товариство суттєво впливало, впливає і впливатиме на суспільно-політичне життя держави. Діяльність Лубківського на просвітянській ниві була дуже корисною і результативною.

Звичайно, не все задумане вдалося здійснити. Були певні прорахунки, закиди недругів, не без того, що й ворогів. Та як сказав Спіноза: “Той не є особистістю, хто не має ворогів”.

А втім, просвітянська діяльність Романа Лубківського триває. У нього завше багато ідей, цінних пропозицій. Зараз він клопочеться відбудовою церкви Св. Духа у Львові — церкви Львівської духовної семінарії, де молилася “Руська Трійця” (Шашкевич, Вагилевич, Головацький) за національне відродження України. Дай Боже якнайшвидшого втілення цього його задуму.

Степан БОЙКО, просвітянин, Івано-Франківськ

Бути завжди і в усьому українським патріотом — таке життєве кредо Ярослава Кішенюка.

ЯКЩО ТРЕБА БУДЕ ЗАХИЩАТИ БАТЬКІВЩИНУ...

— Дякую Всевишньому за довгі, хоч і не легко прожиті літа. 1945-го вчився я у майстра Івана Чопика. Ще так званий “польський кравець”, він шив одяг для інтелігенції, а коли його потай попросили, то виконував замовлення і для вояків УПА. Їм ми пошили костюми із зеленої англійської тканини. Добре пам'ятаю цих трьох молодих героїв, які в тому вбранні полягли у нерівному бою з енкаведистами на Рогатинщині.

З молодих літ я захоплювався мистецтвом. Ось цей мій твір — ікона Івана Христітеля, на хресті блакитно-жовта стрічка, — датований січнем 1952-го. Я тоді намалював ще хоругви для церкви с. Долиняни Рогатинського району. За це мене заарештували. З біди з великими труднощами врятували члени церковного комітету села.

Пан Ярослав упродовж 55 років активної праці зробив свій внесок у справу боротьби за незалежність України. 1989-го, коли для українців зажевроло на обрії проміння волі, він вступив до хору “Червона калина”, у якому співав понад десятиліття, брав участь в опришівському хорі “Відродження”. А ще розробляв ескізи й допомагав шити сценічні костюми для хористів. Власним коштом закупив 250 погонних метрів різнокольорових стрічок для оздоблення 62-х сценічних костюмів, а також пошив для

аматорського колективу крайки (пояси) та гараски. Ці національні оздоби дуже прикрасили й урізноманітнили строї хористів. У часи демократичного оновлення нашого суспільства жодне свято, жодний захід на Прикарпатті не обходилися без цього колективу. Кішенюк зібрав чимало грошей у рогатинських підприємців, аби хор міг виїжджати для виступів далеко за межі області. З цим колективом об'їздив чи не всю Україну, дали сотні концертів — від Національної опери до гірських сіл та прикордонних застав.

А на День злуки пошив стільки національних прапорів, що стало для “живого ланцюга” від Івано-Франківська до Калуша.

— Гроші за цю роботу я подарував Товариству української мови імені Т. Шевченка для подальшого його розвою, — розповідає Я. Кішенюк. — Коли Народний рух України ще лише набирив оберти, я пожертвував на цю громадську організацію 10 тисяч купонів-карбованців. Я виготовив хоругви для церкви села Помонята на Рогатинщині, в якому народився, хрестився і прийняв перше причастя, а також для івано-франківської церкви святих Володимира та Ольги, потім — фелоні для церков Опришівців та Мартинова.

Згодом пан Ярослав узявся виготовити митри для нині вже, на жаль, покійних влади-

ки Павла Василика та церковного і громадського діяча о. Андрія Кияка. І вийшли вони не гірші, аніж знані в радянські часи роботи майстрів із міста Софріно під Москвою. Я. Кішенюк зумів також відродити втрачену традицію пошиття галицької митри (а вона сегментована на вісім частин, чим принципово відрізняється від російської).

Він пожертвував кошти на будівництво Тарасової церкви у Каневі, брав участь у громадському русі “Україна без Кучми”. А в дні Помаранчевої революції допомагав харчувати тих, хто в холод, дощ і сніг мітингував на майданах Івано-Франківська та Києва.

А ще пан Ярослав доглядав свою лежачу 95-річну маму, яка нещодавно відійшла у вічність. І хоч самому вже понад 76 років, він продовжує активну діяльність.

З нагоди 75-річчя від дня народження упрора Івано-Франківської обласної організації ВУТ “Просвіта” ім. Тараса Шевченка нагородила Я. Кішенюка грамотою і цінним подарунком, ми вручили йому книжки від “Просвіти”, щиро привітали.

“Друзі, ви мене оздоровили і влили віру в майбутнє, — сказав пан Ярослав. — Але і прикрість є. Уступаємо Україну чужинцям. Якщо треба буде, то я готовий її захищати разом із внуком і зятем”.

З ІСТОРІЇ МОВНОГО РЕГУЛЮВАННЯ ФРАНЦІЇ

Тарас МАРУСИК,
голова Координаційної ради з питань захисту української мови при Товаристві “Меморіал” ім. В. Стуса

З огляду на посилення русифікації України за 500 днів діяльності Президента Віктора Януковича і підконтрольних йому уряду та парламенту, варто взяти до уваги мовні політики в інших державах, зокрема французьку модель (як це зробили в деяких європейських країнах, зокрема й у Польщі). Франція — одна з найдавніших європейських держав, порівнянна з Україною в багатьох параметрах. Але основна відмінність між ними — у ставленні до своєї мови.

Історія мовного регулювання у Франції нараховує щонайменше п’ять століть, і його роль у формуванні мовної єдності, а відтак перетворенні цієї єдності в національну державу неоціненна. Франція однією з перших замахнулася на фортецю латинської мови.

Перші акти (Муленський указ 1490 року та Ліонський указ 1510 року) стосувалися переважно судових справ. Указ Вілле-Котере, підписаний 1539 року королем Франциском I, став засадничим щодо першості й винятковості французької мови у середньовічній Франції. В статті 111-й цього указу під назвою “Проголошувати і складати всі акти французькою мовою” ідеться про таке: “Ми хочемо, щоб відтепер усі рішення, вироки, а також інші процедури... розслідування, контракти, заповіти та інші юридичні і судові акти проголошували, складали і видавали сторонам

рідною французькою мовою і не інакше”.

1635 року було створено Французьку академію, головна мета якої — фіксація стану французької мови та її регулювання. Задля цього розпочато роботу над словником французької мови, перше видання якого вийшло 1694 року...

Ключовими нормативно-правовими актами новітнього часу стали закони про вживання французької мови 1975-го і 1994 років, а також доповнення конституції Франції в 1992 році статтею про державність французької мови. 2008 року було внесено ще одну поправку до конституції, згідно з якою “регіональні мови є частиною надбання Франції”.

1999 року Конституційна рада Франції заборонила ратифікацію Європейської хартії регіональних або міноритарних мов, покликаючись на те, що Хартія “зазіхає на конституційні принципи неподільності Республіки, рівності перед законом і єдності французького народу”. До речі, французька авторка Івон Больман у своїй книжці “Мовні війни в Європі” назвала цей документ машиною війни.

Чинний сьогодні закон 1994 року, названий за прізвищем тодішнього міністра культури і франкомовності Жака Тубона, який вносив мовний законопроект у Національну асамблею (резонансним законом у Франції дають ім’я профільного міністра). У тубонівському законі було встановлено штрафні санкції за його порушення.

Відповідно до закону Тубона, французька мова є мовою освіти,

праці, торгівлі та публічних послуг. Вона — привілейований засіб зв’язку між державами франкомовної спільноти. Використання французької мови обов’язкове в описі поширення й умов гарантії майна, продукту або послуг, а також у рахунках і квитанціях.

Врегульовано вживання мови в різних сферах суспільного життя, зокрема в працевлаштуванні й діяльності підприємств. Наприклад, умови й колективні угоди щодо роботи та угоди підприємства або установи повинні бути складені французькою мовою. Будь-яке положення, застосоване до найманого працівника, є нечинним, якщо воно складено іноземною мовою. Кодекс про працю зобов’язує укладати трудовий договір у письмовій формі французькою мовою. Якщо посада, що є об’єктом договору, може бути названа іноземним терміном, який не має відповідного аналога у французькій мові, то іноземний термін обов’язково пояснюється французькою. Внутрішній розпорядок будь-якого підприємства, незалежно від форми власності, виду діяльності, укладається французькою мовою. Такі ж положення стосуються будь-якої письмової, усної або аудіовізуальної реклами.

“Будь-які написи чи оголошення в громадських, публічних місцях або в громадському транспорті, призначені інформувати населення, повинні бути зроблені французькою мовою”, — читаємо в іншій статті закону. Закон Тубона регламентує статус французької мови в освіті (мова освіти, іспитів і конкурсів, а також

дисертацій і доповідей державних і приватних закладів — французька, винятки становлять випадки, коли викладачі запрошені з іноземних держав) та в засобах масової інформації (публікації, огляди, повідомлення повинні бути французькою або ж, принаймні, супроводжуватися тезами французькою).

Закон зобов’язує уряд щороку до 15 вересня подавати парламентові звіт про стан французької мови.

Сьогодні на сторожі французької мови стоїть низка інституцій, підпорядкованих або президентові, або прем’єр-міністрові. Це зокрема Вища рада французької мови, Головна комісія з термінології та неологізмів, спеціалізовані термінологічні комісії Французької Академії, які координує підрозділ Міністерства культури, Головне управління з питань французької мови.

Контроль за дотриманням закону покладено на Головну дирекцію конкуренції, споживання і боротьби з контрабандою, Бюро перевірки реклами, Вищу раду з питань телебачення і радіомовлення та асоціації захисту французької мови. Такіх асоціацій чимало. Назву деякі: “Майбутнє французької мови”, “Оборона французької мови”, “Право розуміти”, “Асоціація комп’ютерників, які розмовляють французькою” тощо.

До речі, французи придумали “стимул” для високопосадовців та відомих приватних власників, які публічно ігнорують французьку мову: щороку їм присвоюють титул “Англійський попи́хач (наймит)” або “Англійський попи́хач міжнародного рівня”.

Навіть негативні відповіді керівників усіх цих інституцій — документи, що засвідчують ставлення представників влади до таких правопорушень. А це дає правові підстави для застосування природних засобів відстоювання своїх національних інтересів, оскільки юридичні засоби за чинного режиму не працюють. Без наявності відповідних документів застосування природних засобів самозахисту національної честі та гідності розцінюватиметься міжнародною спільнотою як бандитизм. Знову на нас повісять ярлик бандитів або терористів, як це було зі Степаном Бандерою, Симоном Петлюрою тощо”.

Вочевидь, ніхто не захистить нас, окрім нас самих. У цьому контексті нагадаю читачам такий приклад: 1995-го року Перший секретар посольства США в Україні Джон Степанчук на прохання підтримати в міжнародних судах українців в Україні пояснив: “Вас можна було б захистити, і дуже легко, але за однієї умови: якщо б ви були представниками якоїсь національної меншини в Україні — греками, німцями, євреями чи росіянами. Але ж ви — українці!” Справді, для громадян цивілізованих країн є парадоксальним той факт, що титульна нація може не мати прав у власній державі!

Тож борімося — і поборемо! Боротися — це справа сильних духом!

«ПОЦ», «ПАЯЦ» І «ШВЕЦ»

Микола ЦИВІРКО

Неграмотність чи, точніше, малограмотність, нашого пересічного громадянина — мовило в мішку: ні-ні, та й дається взнаки, причому тоді, коли носій атестату/диплому про закінчення кількох коридорів-курилок гімназії/університету найменше на це очікує.

Мешканці скромного столичного мікрорайону, що має назву Сирець, раптом пройнялися патріотизмом місцевого розливу. Чи не на кожному стовпі, уздовж поки що не заставлених кіосками стін підземного переходу в районі однойменної станції метро віднедавна рясніють написи, нанесені за допомогою трафарету або у вигляді своєрідних графіті: “СИРЕЦ”.

У принципі, нічого лихого в такому патріотизмі немає. Хоч дуже вже він нагадує явище кінця 80-х років минулого століття, коли так звані лімітники з підмосковних Люберців почали протиставляти себе “пихатим москвичам” і створили навіть гімн, який починався словами: “Будуть Люберці центром Росії...”

Чому саме Сирець? Може, тому, що не Печерськ, як декому здається, а місце, де стоїть телевежа, вважається найвищою геофізичною точкою Києва. Ось і вирішили “сирчани”, що вони є пупом землі і ніяк не менше. Та от біда — забракло їм елементарної грамотності. Загубився знак пом’якшення в кінці слова. Але ж і “во врем’я оно”, і нині зі шкільної лави мали б усі засвоїти: в українській мові фонема “ц” в кінці основи, як правило, є м’якою: вінець, киць-киць, світлиця тощо. Це стосувалося навіть таких словесних “священних корів”, як “комсомолец”, “ленінець”, “будьоновець”, “стахановець”... У зв’язку із цим не можу не навести одного повчального прикладу. Був високий посадовець на прізвище Швець, який ні сіло ні впало зажадав, аби його високоповажне прізвище писали і друкували без м’якого знака. Знизали плечима журналісти, літредактори й коректори, але мусили підкоритися. Протест у дуже своєрідній формі висловив лише Максим Тадейович Рильський. Під час якогось публічного виступу, можливо, на лекції у студентській аудиторії прозвучала з його вуст така фраза: “В українській літературній мові після “ц” в кінці слова треба писати м’який знак. Але є винятки: “поц”, “паяц” і “Швець”...

А може, сирецькі “патріоти”, йдучи у ногу з часом, намагаються перейти на “общепонятніе языковые средства”? Прикро, якщо це так. Тоді можна порадити одне: прохотіювати два “Букварі” — український і російський, а тоді вже братися за свій “патріотизм”. “Пупом” Києва й України, якщо когось доймає центрова сверблячка, має бути “Сирець”, ну, а “центром России” замість Люберців — “Сырец”.

Думаю: як же лікувати цю кричущу зневагу до рідного слова, це мовне безкультур’я?

Ірина МАГРИЦЬКА,
кандидат філологічних наук,
активістка луганських обласних організацій ВУТ “Просвіта” і ВО “Свобода”

Із сумом, хвилюванням і разом з тим — із обуренням прочитала допис волинця Петра Герасименка “АнтиУкраїнська бібліотека імені Вернадського?” на сайті ВО “Свобода”. У тому дописі йшлося про хамське, цинічне ставлення співробітниць головної наукової бібліотеки України до автора як до українськомовної людини і до, за висловом тієї жінки, “западенщини”, звідки він родом. Демонстративне хизування бібліотекарки тим, що вона вчилася у російськомовній школі, її відверта зневага до українців і до Української Незалежності просто зашкалюють.

Під час читання цього матеріалу мені на думку спали слова Василя Стуса: “Доводиться змиритися з тим, що в тебе є рідна земля, але немає рідної країни”.

На жаль, описаний автором цього допису факт для українських реалій не поодинокий. Не лише в Луганську, а й у столиці мені неодноразово доводилося спонукати чиновників різних рангів, держслужбовців, працівників правоохоронних органів тощо поважати Українську мову як державну. Неповага до мови як головного атрибута держави з боку тих, хто, за Конституцією, зобов’язаний дбати про неї, є яск-

ПЕРЕМАГАЮТЬ СИЛЬНІ ДУХОМ!

равим доказом того, що Україна перебуває в постколоніальному і постгеноцидному стані. На жаль, усі 20 років нашої так званої незалежності ніхто з президентів не опікувався по-справжньому мовними проблемами.

А без Української мови не буде Української нації, без Української нації не буде й Української держави...

Особисто знаю двох мужніх чоловіків, справжніх громадян України, які не словом, а ділом виборюють Українську мову — це Володимир Богайчук із Києва і Сергій Мельничук із Луганська.

Ознайомившись за мою пропозицією з дописом автора з Волині, Сергій Мельничук дав поради тим, хто виявить бажання боротися за свої мовні права. А

таких ситуацій за нинішніх реалій чи не в кожного з нас — хоч греблю гати! Ось вони:

“Усі ці розмови з бібліотекаркою або іншим працівником державної сфери потрібно записати на диктофон (і за необхідності таким чином підтвердити свою скаргу) та звернутися зі скаргою до керівника відповідного закладу, а потім, на підставі отриманої від нього відповіді, — до прокуратури зі скаргою про порушення порядку, встановленого Конституцією України у сфері застосування Української мови як державної та з проханням відновити порушений порядок застосування Української мови як державної. Відтак — до Генеральної прокуратури України або до Вишого адміністративного суду України.

Сергій ЛАЩЕНКО

Нещодавно у Слов'янську, що на Донеччині, вийшла книга професора Василя Горбачука “Тридцять років на Донбасі”. Фактично це щоденникові записи 1973—2004 років, і вони мають неабияку цінність для тих, хто досліджує нинішню мовну ситуацію в південно-східному регіоні. Автор книги — берестець за походженням. Свідок жертвної боротьби УПА в українськомовних регіонах Брестської області, Василь Горбачук вирішив присвятити своє життя збереженню української мови. Закінчив філфак Львівського університету, там і познайомився з Євгеном Сверстюком. Їхня дружба мала і позитивні, і негативні наслідки. Негативні насамперед тому, що органи КГБ постійно переслідували Василя Тихоновича, не давали йому закріпитися навіть на Кіровоградщині, не кажучи вже про Галичину або Волинь. Дивом вдалося “зачепитися” за Слов'янськ. Може, тільки тому, що цей регіон органи безпеки вважали абсолютно надійним щодо перспектив поширення “українського буржуазного націоналізму”? Але не забували про свого підопічного — цьому присвячено багато записів Василя Тихоновича. Історію радянської доби фіксував на окремих аркушах, які зберігав не вдома, а у надійних людей. Їхні прізвища автор, до речі, не називає і тепер. А це опосередковано свідчить про нинішній рівень українофобії в шахтарському регіоні. На жаль, наклад українськомовної книги традиційно невеликий для Донбасу (лише сто примірників), тож хотілося б ознайомити з нею якнайбільшу кількість читачів. Отже, думки, тривоги, болі, сумніви... Книга до найменших подробиць розкриває внутрішній світ українського філолога, якому довелося працювати в нелегких умовах підрадянської Донеччини.

11.11.1973 р. “Коротяєв був на науковій конференції, привіз таку новину: Кіндрата (завкафедри Ровенського педінституту, що має стільки друкованих праць), звільнили за націоналізм. Кажуть також, що вчена рада Житомирського педінституту проголосувала за звільнення Степана Пінчука з роботи. (...) Яка пустеля оточує цих окремих одиниць! Яка трагедія, коли й ті, заради кого ти живеш, жертвуєш собою, дивляться на тебе якщо не вороже, то з осудом...”

Грудень 1973 р. “Сисоліна. Ця постать заслуговує на окремий нарис. Коли довідалася, що мене зняли з роботи, то якось висловилися з ехидством: “А Димка ваш по-українськи так и продолжает говорить?” Мовляв, якщо мене зняли за націоналізм, то пора б уже й сину відмовитися від української мови”.

27.03.1974 р. “На днях відбулася учена рада Слов'янського педінституту. Виступив проректор з наукової роботи М. Нечволод, розповів про республіканську нараду ректорів, які там питання порушувалися і які завдання ставилися перед вищою школою. На цій республіканській конференції виступали Маланчук і Надольний. Наголошували, що ідеологічна боротьба загострюється, що останнім часом і націоналісти поживали свою діяльність. Маланчук наголошував, що дана Скабою в 1965 році вказівка про викладання у вузах українською мовою не була погоджена з ЦК КПРС, а була особистою забаганкою Скаби і завдала багато шкоди...”

30.07.1974 р. “Я вже майже рік працюю у Слов'янську. Ліда з дітьми ще жила в Кіровограді, а в січні 1974 року захистила дисертацію. Вирішила звернутися до ректора Кіровоградського педінституту Овчаренка з проханням дати згоду на обмін нашої квартири. Той дуже розгнівався і провів з нею роз'яснювальну роботу: “На работу он (тобто я) без меня не устроился бы. Вы не знаете ситуацию — любая анонимка может испортить положение! Грубо говоря, сматывайте удочки побыстрее. Живите в общестии, снимите угол, что угодно... Пусть сидит тихо и не делает глупостей — это мой совет вам...”

17.12.1975 р. “Ф. П. Медведев розповів, як він виступав опонентом у Воронежі: “Дисертант добре володів українською мовою, бо родом із села, де говорять укра-

їнською. І на захисті він заявив, що вдома розмовляє лише українською, так йому природніше спілкуватися. І ось уявіть, це йому зовсім не зашкодило, всі проголосували “за”. У нас було б по-іншому, знайшли б у цьому якусь крамолу. Надто вже почали перестраховувати себе. Я кинув репліку: “Тут, в Україні, перегинають палку з цим...” Він моментально стрепенувся: “Це не нашого ума діло!”

17.11.1976 р. “Пригадалося: на автобусній станції Покровка (офіційно Покровське) всі написи були українською мовою, навіть диктор оголошував по-українськи. Мене це вразило. Значить місцева влада не побоялася націоналізму? А був я там десь у 1974—1975 роках”.

ЯК ВОНО «ИСТОРИЧЕСКИ СКЛАДЫВАЛОСЬ» НА ДОНБАСІ...

25.05.1977 р. “Специфічна колізія: Фель, партійний працівник, показав Чумакові заборонену книжку канадського автора. Той подумав, що це перевірка, пішов і заявив. У Федя неприємності, крах кар'єри, повний провал... Болісне здивування — найближчий друг, сусід його видав! Як далі жити на світі? Тут не просто крах кар'єри, тут зневіра в людях, щось таке, що руйнується назавжди (не ворог, а друг таке зробив!), страх за близьких, обірване щастя дітей... І за що така кара? Нашо було брати оту біду в руки?”

26.05.1977 р. “Під час прогулянки біля наших будинків зустрічаємося із сусідкою, яка прогулюється з дитиною. Син (йому 4—5 років) вживає деякі українські слова. У чому справа? “Батьки мої живуть на Кубані, там місцеве населення “балакає”, тобто говорить по-місцевому”. — “А там що — українці живуть?” — запитую. “Нет, нет, там все русские!”

Звідки ж узялася українська говірка? Не знає... І це людина з вищою освітою, працівник вузу, філолог!”

9.09.1977 р. “А. Федь розповів, що влітку цього року його хотіли взяти головним редактором журналу “Донбас”. Запросили на співбесіду, потім офіційно затребували характеристику з місця роботи. Знайомі сказали, що справа вже вирішена. Але... верхні інстанції не затвердили. Говорив про це з болем. Раз оступився — більше не дадуть піднятися...”

31.10.1977 р. “У кінці березня викликали “туди”. Допитував сам Мельников: “Як сталося, що в області всього один націона-

4.06.1980 р. “Національна свідомість. Складає мені екзамени з української мови студентка 5 курсу деффаку Мостова (5 травня 1980 року). Виправдовується, що погано знає українську мову, тому що приїхала з Росії. Питаю, звідки саме?

- З Кубані.
- О-о, там же є українці!
- Українців нема уже давно...
- А де ж вони?
- Зникли, обрусіли, значить”.

19.07.1980 р. “Нещодавно складала екзамени з української мови студентка другого курсу дефектологічного факультету Запорожцева. Я звернув увагу, що вимова у неї російська, а зовні — типова українка. Коли став розпитувати, виявилось, що живе в Сімферополі, чоловік її Запорожцев, батьки родом з Мелітополя на прізвище Петруненко. Вважає себе росіяною. І на Україні живе, а вже зовсім відійшла від свого народу!”

19.08.1981 р. “Українська пісня. Ось радіоточка транслює виступ хору. Якийсь жіночо-чоловічий голос виспіває занадто часто повторювану, а тому набридлу через це пісню: “Ай-яй-яй, ох-ох-ох... А соловейко: тьох-тьох-тьох...” Голос жінки змінюється сільським (клубним) хором з присвистом. Одні й ті ж пісні постійно транслюються впродовж останніх 15—20 років... Додуматися до такого! Яка багатопланова акція: створити враження про одноманітність нашого фольклору. Саврасов якось висловився: “Украинские песни очень однообразные...”

Травень 1997 р. “Людина часто потрапляє в критичні ситуації, коли виникає проблема вибору або необхідно вистояти, втриматися на поверхні, не здати позицій. Моє життя в Кіровограді і тут, у Слов'янську. Важливо втриматися на кафедрі, щоб дещо корисне зробити. Суперечка з Ковальчуком, його тиск... Можна було здати кафедру: відчепитися, нате! Але вдалося з допомогою ректора Хворостянова втриматися — звичайно, не задля особистої вигоди...”

10.10.2000 р. “Навіть через десять років не вдається злити в одне ціле колись єдину і неподільну німецьку націю... Західна Німеччина весь час допомагає Східній вирівнятися, піднятися до західних стандартів. Але й досі не вдалося вирівняти, перебороти радянський менталітет німецьких “східняків”. Кажуть, інколи проявляються навіть взаємно ворожі настрої. Наскільки це так, варто б дослідити”.

А на закінчення статті наведу красномовний щоденниковий запис від 27.09.1999 р. “Наш сучасний голова міста Бондаренко, коли був ще заступником мера, якось при зустрічі з Петриком висловився:

— Не унывайте, Иван Иванович! Скоро советская власть восстановится! И на этот раз мы уже не будем такими глупыми, как были”.

Судячи з останніх повідомлень про закриття українських шкіл на Донбасі, “колишні” (на кшталт Бондаренка) нині там святкують свою перемогу...

ПЕРШИЙ ФОТОЛІТОПИС ПРО «КОЗАЦЬКІ МОГИЛИ»

Євген ЦИМБАЛЮК,
Рівненська обл.

У фотокнизі “Козацькі могили” (повноколірний зі статтями українською та англійською мовами) відтворено унікальні історичні, архітектурні та мистецькі пам’ятки яскравих, героїчних і водночас трагічних сторінок періоду визвольної боротьби українського народу під проводом гетьмана Богдана Хмельницького. Основою книжки є відображення подій, пов’язаних з битвою під Берестечком. Фотолітопис також знайомить з Національним історико-меморіальним заповідником “Поле Берестецької битви”, козацьким меморіалом, створеним на місці битви. Автор веде шанувальників української минувшини місцями, пов’язаними з перебігом тих історичних подій, пропонує своєрідні віртуальні відвідини Свято-Михайлівського та Свято-Георгіївського храмів, розташованих на острові Журавлиха, відкриває широченну палітру експозиції музею, що створює чітке уявлення про козащину.

Окремою темою видання є святкування Днів пам’яті героїв у різні роки, пошанування духівництвом, українськими патріотами, митцями, усіма небайдужими пам’яті про минувшину. У фотоальбомі є мальовничі краєвиди тутешніх місць, зображення унікальної флори та фауни, що робить видання цікавим, мистецьким і пізнавальним.

— Коли виникла ідея про презентаційний фотоальбом, пов’язаний з “Козацькими могилами”, сама душа підказала — цю ідею треба неодмінно підтримати, — каже генеральний директор ПП “Агро-Експрес-Сервіс” Сергій Костючко, — і не тільки тому, що кожного року люди з різних регіонів України, зарубіжжя приїждять у село Пляшева, щоб віддати шану загиблим героям; і не тільки тому, що на території села розташована одна із діляниць нашого сільськогосподарського підприємства... “Козацькі могили” — це своєрідний символ нашої держави, нашої історії, і священний обов’язок сучасників — берегти його, збагачувати духовні надбання і традиції, пов’язані з ним. Примножувати, хто чим може. Ми ж, примі-

Свято-Георгіївський храм-пам’ятник (1910–1914 рр.)

Славетні “Козацькі могили” мають багату історію — страдницьку і величну. Про це священне для України місце вийшло тисячі публікацій у пресі, кілька сотень книжок. Водночас у цьому інформаційно-художньому просторі донедавна не вистачало масштабного фотоальбому, який візуально зібрав би вікову долю поля Берестецької битви — з перемогами та поразками, відвагою козаків, пошануванням пам’яті... Наразі ж і цю прогалину заповнено.

ром, завдяки ефективному господарюванню матеріально підтримали проєкт і отримали від цього велике задоволення, адже видання — надзвичайно вартісне в духовно-патріотичному плані.

— У фотоальбом увійшло усе краще, що мені вдалося зафіксувати фотооб’єктивом за останні десять років, — розповідає Анатолій Мізерний. — Ці місця рідні з дитинства і такі поняття, як “козащина”, “поле Берестецької битви”, “Козацькі Могили”, я увібрав у себе з вранішнім молоком, з розповіді дідусів, коли пасли разом корів, зі спогадів прабабці Югенки. Вони переказували козацькі історії, розповідали про те, як збиралися возвести велетня-дзвона, як потайки від влади вшановували пам’ять козаків. Воно й не дивно, адже моє рідне село Рідків від отих

святих місць кілометрів за три буде. Ще змалечку, спочатку з прабабцею (переважно у великій хустці за плечима), потім — з бабусею пішки, а згодом — з татом (уже садив на раму ровера) — діставався на козащину. То було святе. То було свято душі. Без мітингів і шашликів. Без політичної самореклами і шароварщини. Люди просто йшли, аби віддати шану героям-звитязцям, поставити свічку, і мовчки, про себе, проказати молитву. Це вже пізніше — поспілкуватися з екскурсоводами, помилуватися тутешніми краєвидами. Пам’ятаю, шороку, як тільки сходили сніги і поля трішки підсихали, вирушали з хлопчиськими на пошуки козацьких скарбів. Потім всі знахідки осідали в краєзнавчому куточку школи, а вже згодом передавали знайдене в музей у Пляшеві. Хтосьна, може, нині десь у експозиційній залі є козацька люлька або кресало, чи бодай свинцеві кульки, знайдені мною. Тоді ж, у юнацькі роки, частенько бували тут з товаришами, ловили верховодок з плотвичками. Вирушали вдосвіта, щоб вчасно прибути на “газ”. Так тутешні називають місцину у Пляшеві, де русло ріки перетинає газогін. Годинами дивилися на річку і мимоволі спливали думки: якими ж мужніми і відважними були наші предки, що зуміли встояти отут і втримати натиск ворога! Де ви тепер, новітні Нечай? Це вже потім приїздив на Козацькі могили зі студентськими друзями або й сам, особливо цінував спілкування із світлою пам’яті Ігорем Кириловичем Свешніковим... Приїздив у справах журналістських, привозив сюди свою майбутню дружину, аби познайомити її з тутешньою славною землею. А згодом — зі своїми синами... Ходили підземеллями, вдивалися в розписи Іжакевича, милувалися заходом сонця і проводжали поглядом сірих журавлів понад Стиром, їли гречаники з кулішем, варили юшку і довго розмовляли... Зрештою, не треба комфортабельного автобуса або туристичного екіпажу, щоб дістатися сюди. Варто лишень пам’ятати цю святиню, пам’ятати, що є День пам’яті козаків. Лишити для нього місце у своєму серці і душі. Кожен

У преклонінні перед пам’яттю

має по крапельці шани до своєї землі. Може, з маленької любові кожного з нас все-таки виросте одна велика Любов до України. І “зелене поле” тоді не чорнітиме, і не сивітимуть так рано наші батьки. І тоді кров пролита все-таки стане “вільною волею”. Усі ці відчуття я й хотів передати через фотоальбом “Козацькі могили”. Щиро дякую за розуміння, підтримку і благодійний шедрий прояв генеральному директору приватного підприємства “Агро-Експрес-Сервіс” Сергію Костючку, а також члену-кореспонденту НАН України, професору, голові ради Міжнародного громадського об’єднання “Рівненське земляцтво” Миколі Якимчуку та віце-президентам МГО “Рівненське земляцтво”, голові правління товариства “ІЛТА” Сергію Мішенку, голові правління товариства “Юридична фірма “Євротек” Василю Яніцькому, голові наглядової ради компанії АМАКО Віталію Скоцику, виконавчому директору МГО “Рівненське земляцтво” Святославу Вашуку. Завдяки нашим спільним зусиллям фотоальбом про національну святиню вийшов з друку і став яскравим свідченням нерозривності родинного коріння, адже найціннішим для людини є пам’ять і турбота про свої духовно-історичні витоки.

Євген БУКЕТ

Коли мені до рук потрапляє нова книжка з історії якогось населеного пункту України — щиро радію. Адже з власного досвіду знаю, наскільки ця подія важлива для села та його мешканців. Книжка з історії відтворює втрачений за роки радянської влади зв’язок між поколіннями українців, зводить духовний місток, який єднає минуле, сучасне і майбутнє.

Чи не найбільшим здобутком перших двох десятиліть незалежності є масове відродження краєзнавчого руху в усіх без винятку регіонах — від Донбасу до Закарпаття, від Сіверщини до Криму. Хоч би хто робив цю подвижницьку працю — професійний історик чи аматор — вона завжди має широкий резонанс і пробуджує громадянську свідомість краян.

Нещодавно до редакції “Слова Просвіти” надійшов лист від учительки Надії Лебідь з села Воронівці Хмельницького району, що на Вінниччині, в якому вона розповідає про 500-літній ювілей рідного села. “Свято було прегарне, — пише пані Надія, — виступали односельці, гості, вшанували земляків, відбувся концерт...” Надихнув громаду на відзначення ювілейної дати вчитель історії, директор Воронівцівської школи Микола Дорош, який, крім того, ще й розробив символіку села та видав до цієї дати два краєзнавчі дослідження “Во-

НА ТИХОПЛИННІЙ СНИВОДІ

ронівці — моє рідне село: історія і сьогодення” та “Роде наш красний”. У першій подано історичний поступ села, а в другій — розповіді про відомих земляків, їхні світліни.

Із книжкою “Воронівці — моє рідне село: історія і сьогодення” я мав щасливу нагоду детально ознайомитися і хочу подякувати Миколі Ничипоровичу за чудову роботу.

Особливу увагу привертають розділи “Геноцид у Воронівцях” і “Дзвони пам’яті нашої”, де зібрано не лише свідчення очевидців, а й унікальні документи. Один із них, за підписом секретаря Уланівського райкому партії, повідомляє про понад півтисячі жертв Голодомору. Загалом у ті жахливі часи із 1497 осіб, які мешкали в селі, померло 850, тобто більше половини. Їхні імена невтомний дослідник по крихтах зібрав разом з іншими вчителями і увічнив на сторінках книжки. Крім того, Микола Дорош домовився з уродженцями з Воронівців, які власним коштом спорудили пам’ятник жертвам Голодомору 1932–1933 років.

Дуже цікаве оповідання “Трагедія великого кохання”. Виявляється, в селі у 1847–1848 роках у власниці маєтку Каро-

ліни Івановської-Вігенштейн гостював відомий угорський композитор Ференц Ліст. Його близька дружба з цією жінкою тривала протягом усього життя. Саме їй композитор присвятив усі свої симфонічні поеми. У Воронівцях на теми українських народних пісень “Ой, не ходи, Грицю” та “Віють вітри, віють буйні” Ліст написав п’єси для фортепіано “Українська балада” і “Думка”, які увійшли до створеного у 1847–1848 роках циклу “Колоски Воронівців”.

Єдине, що мене здивувало — це брак посилань автора на використані джерела та підсумкового списку літератури (за винятком розділу “Українське “Куликове поле” — на Сніводі”). Це надає роботі публіцистичного стилю, але не зменшує наукової глибини дослідженого матеріалу. Зрештою, такий підхід часто використовують у краєзнавчих розвідках.

Микола Дорош знаний на Вінниччині

дослідник, член Національної спілки краєзнавців України. Лише за останні 10 років він опублікував понад 300 історико-краєзнавчих розвідок. Його перу належать також книжки “Топонімічний довідник Хмельницького району”, “Хмельницькі світовиди”, “Хмельницький район в датах”, “Хмельницький край — прабабківська земля”, “Святиня над Сніводою”, “Хмельницька земля в перекику століть”, “Роде наш красний”, “Битва на Синій Воді: правда та домисли”, “Зламаний колоски”, “Чорні покоси”, “Заплаваний мор”, “Історичні сторінки Хмельницького краю”, “Червоний терор”. За останні видання про Голодомор автор був удостоєний диплома Президента України.

Ще раз переконуєся: створити подібні праці про рідний край може лише залюблена у краєзнавство людина, у якої міцний духовний і генетичний зв’язок з предками. Саме таким і є Микола Дорош, про що красномовно свідчать його слова: “Людино! Земляче! Пам’ятай! Твоє життя у Всесвіті — мить. Проживи його гідно, чесно, на користь громаді. Залиши про себе добру, світлу згадку. Будь взірцем для інших. Від цього виграємо всі ми”.

БЕЗПРИСТРАСНА КНИЖКА ВІД ЛЮБЛЯЧОГО СЕРЦЯ

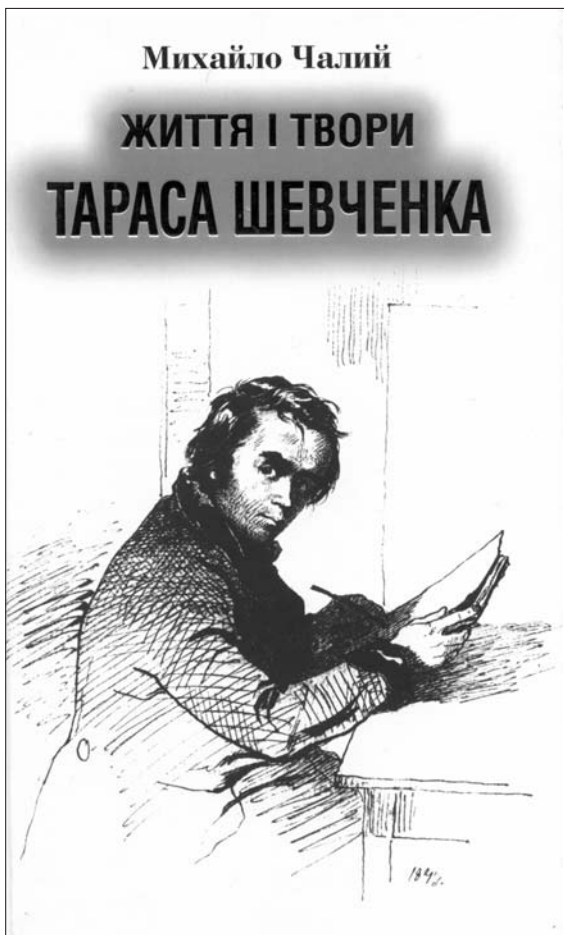
Марія КУЧЕРЕНКО

Він весь вік був спраглий звичайного людського, родинного щастя, хатнього затишку. Він снів у своїх по-невір'яннях Україною, хатою “над самісіньким Дніпром”... Проте повернувся на місце своєї мрії, до свого Дніпра, який став для нього Летою, у хисткій дерев'яній кошулі. І через понад півтора століття не можна без хвилювання читати спогади Михайла Чалого, Шевченкового друга, освітянина, одного з перших біографів Шевченка, організатора перепоховання поета, про ту жалобну мандрівку, відміряну у вічність... Ланцюговий міст на подільське шосе. Панахида у церкві Різдва Христового. Зупинки повозу для виголошення промов. І одна з них — інспектора 2-ї Київської гімназії Михайла Чалого. Зворушила, сповнена щирою пошанівкою перед подвижництвом поета. Той виступ перед громадою мав наслідки для промовця. За нього він мусив полишити Київ і переїхати до Білої Церкви, обійнявши посаду директора Білоцерківської гімназії, — так би мовити, почесне заслання.

Книжка Михайла Чалого “Життя і твори Тараса Шевченка” — це безцінне свідчення свого часу, на тлі якого з подиву гідною скрупульозністю, з фанатичною увагою до деталей постає, чи то складається, як із окремих пазлів, образ поета. Книжку не перевидавали з 1882 року. І тільки цього року, через 150 літ з перепоховання Тараса Шевченка на Чернечій горі, вона знову побачила світ у видавництві “Веселка”. Цій важливій у культурному житті події маємо завдячувати перекладачу книжки, упоряднику Валерії Смілянській, а також підтримці політика і громадського діяча Миколи Томенка, його Фонду “Рідна країна” та секретарю Постійної комісії Київради з питань освіти та науки Олексію Давиденку.

Хоч би скільки шевченкіана поповнювалася новими фактами поетового життя, — все одно у книжці Михайла Чалого і науковці, і пересічні читачі шукатимуть відповіді на численні складні, можливо, й дражливі, питання поетової долі, оскільки, як слушно зазначив у вступі до книжки Микола Томенко, “слово сучасників, які жили поруч із генієм, дихали одним повітрям, горіли одними й тими ж ідеями, справді дорогоцінне”.

Так, книжка Михайла Чалого дає можливість опинитися в Шевченковій добі, вдихнути на повні груди повітря тих часів, а не музейний пил вицвілих експонатів. Перед нами розгортається людська доля

саме в її часовому просторі, вона не вирізняється з нього, мов паперова витинанка, не адаптована до новітньої людської психології (подекуди збоченої), — ВОНА ТАКА, ЯК Є — вдала спроба безпристрасної констатації насправді люблячого серця.

Вочевидь, автор цієї неординарної книжки був надто скромною людиною, оскільки оцінив її лише як “свод матеріалів для його біографії”, не зізнаючись, що за цим визначенням довгі роки праці, листування з численними адресатами, долі яких у той чи інший спосіб перетиналися з поетовою долею, наполегливе — просто-таки по крихах — збирання фактів, видобуток із закапелків чужої пам'яті, а описів — скрупульозна систематизація всього фактажу, розкладання його по невидимих шухлядках майбутньої праці. Підписуючись у такий спосіб під своєю працею, він навіть не здогадувався, що вона стане подією культурного життя і на довгі роки джерелом натхнення шевченкознавців.

Михайло Чалий, як він сам зізнавався, захоплювався Шевченком ще від першого його “Кобзаря” 1840 року, а потім довгий час мав можливість знайомства з ним.

Хіба ж він, автор майбутнього дослід-

ження життя і творчості Тараса Шевченка, а наразі викладач Немирівської гімназії, випускник Київського університету тих часів, коли в ньому лише починали збиратися такі творчі сили, як Куліш, Білозерський, Маркович — майбутні кирило-мефодіївці, — міг знати, який несподіваний подарунок невдовзі приготує йому доля. А почалося все зі знайомства, а потім і зворушливої дружби зі скромним викладачем малювання тієї самої Немирівської гімназії Іваном Сошенком, який згодом відіграє важливу роль у житті Тараса Шевченка. Ставши інспектором 2-ї Київської гімназії, Михайло Чалий забрав свого друга до Києва. І саме тут, на Сошенковій квартирі на Кадетській, 9 (тепер — Гоголівська, 9) 1859 року відбулося знайомство, яке визначило все його подальше життя. (Згодом невеличка кімната на другому поверсі на вулиці Гоголівській, де мала місце та історична зустріч, стала домашнім музеєм.)

Якщо раніше про перипетії Шевченкової долі Михайло Чалий дізнавався з розповідей друга, то тепер сам з радістю заприятелював з поетом. Потім почалося тривале листування, у якому обговорювали питання організації недільних шкіл, розповсюдження “Кобзаря” 1862 року, видання “Букваря южнорусского”. Шевченко у листах запрошував Чалого взяти участь у випуску журналу “Основа”. Сам Михайло Корнійович підписувався у листах як Сава — від Сави Чалого. Про все це він розповів у розділі своєї книжки “Подорож до Малоросії. Перебування в Києві. Листування про купівлю садиби. План дому”.

Михайло Корнійович старанно вів записи про всі події життя поета, однак ґрунтовно вивчати його життя і творчість почав лише після відставки зі служби. Якщо до того часу було відомо 20 Шевченкових листів, то в книжку “Життя і творчість Шевченка” увійшло 38 його листів і 70 — до нього. У виданні є розділи, присвячені особистому життю поета, його побуту, ставленню до церкви, релігії. Про окремі віхи Шевченкового життя ми знаємо лише з розповіді Михайла Чалого (навчання в Петербурзькій Академії Мистецтв, поїздка до Вільна, відвідання Києва 1859 року). Інші епізоди відтворено зі спогадів друзів поета, його знайомих, просто очевидців. Як-от період поетового

заслання у книжці описано за спогадами О. Макшеєва.

Книжку Михайла Чалого високо оцінили ще за його життя. Так, професор М. Петров зазначав, що вона “вирізняється такою яснотою й повнотою біографічних відомостей про Шевченка, що далеко перевершила всі відомі біографії Шевченка, і найкращу з них, укладену покійним Масловим”. Віддав належне цій розвідці й Іван Франко, хоч і розумів обмежені можливості дослідника за тих соціально-політичних умов. Та й пізніше, за радянської влади, годі було чекати на справді глибоке, різнобічне видання, якого заслуговує геній українського народу.

І по виході книжки “Життя і творчість Т. Г. Шевченка” Михайло Корнійович не полишав свою дослідницьку працю. Він опублікував чимало наукових розвідок, листування поета з Варварою Рєпніною, Миколою Шепкіним, спогади Наталі Ускової. Він мріяв про повне, ґрунтовне видання, бо відчував великий потенціал до того, однак і до 90 літ, щедро відпущених йому Богом, не встиг фізично систематизувати оту надзвичайну кількість цінних матеріалів про поета, який прожив лише 47 років.

Багатющий архів, зібраний дослідником, по його смерті тривалий час зберігався у його родичів, лише 1949 року все те було передано Державному будинку-музею та Відділу рукописів Інституту літератури ім. Т. Г. Шевченка НАН України (ф. 92), де він знаходиться й донині.

Цілком очевидно, що видання Михайла Чалого “Жизнь и произведения Т. Шевченко”, яке побачило світ ще 1882 року, стало знаменною подією тодішнього культурного життя. До того ж на тлі царських інструкцій, спрямованих на нищення національної свідомості українців, Михайло Корнійович глибоко усвідомлював: поява Шевченка — не випадковість, позаяк “...в особі поета народ усвідомив нарешті своє безрадісне становище й відрадив його на арену освіченого світу, в середовище цивілізованих станів, щоб повідати їм свої задушевні думи, які обтяжували його протягом століть”.

І нині гірким докором-пересторогою звучать слова дослідника з Шевченкової доби про необачність і байдужість попередніх поколінь до визначних постатей. Особливо сьогодні, на тлі дедалі частіших нахабних випадків на кшталт а-ля Бузина. Тут не випадає легковажити. Слід раз і назавше усвідомити: Шевченко для українства — це його душа, і подібні інсинуації — не що інше, як випадки проти української державності.

Олеся КОТКЕВИЧ,
студентка факультету журналістики
Львівського національного університету
ім. Івана Франка

Монографія “Історія російщення українців” присвячена українсько-російським відносинам, розкриває московську політику загарбання та колоніального гноблення в Російській імперії і СРСР, осмислює методи і форми російщення українців, процеси геноциду, лінгвоциду та етноциду.

Українському народові, який упродовж століть виборював свою незалежність, випало долати шлях неймовірних потрясінь і випробувань. Це спричинило деформацію історичної свідомості. І хоч би хто сьогодні протиставляв українців заходу і сходу, Україна як держава є, вона відбулася, вона живе. Чому ж західних українців дехто вважає і не українцями зовсім?

Говорити про відмінності “західняків” і “східняків” підстав немає. А ось деяка різниця між ними існує. У чому ж вона полягає і як з'явилася?

НЕ ЗНЕХТУЙМО УРОКАМИ МИНУЛОГО!

На сході України мало хто може пояснити (так нас учили), що таке Галичина, Волинь, Буковина, Закарпаття, які входять до складу Західної України. Найглибшою національною свідомістю серед цих регіонів та й серед інших областей України вирізняється населення Галичини (сучасна Львівська, Тернопільська, Івано-Франківська області). Саме тут завжди жеврів і за сприятливих умов першим розгорявся вогник української державності, незалежності й соборності.

Кожна із сусідніх держав, що окупувала той чи інший регіон України після монголо-татарів, намагалася (за винятком Литви) асимілювати українців. Російська асиміляція велася і силою, і “добровільно”. Прикладом силового методу може бути введений 1933 року у РРФСР порядок, згідно з яким українцями записували лише громадян, які народилися в Україні.

Українці як народ збереглися, але значна їхня частина втратила національну

свідомість і навіть гідність, уміння жити самостійно, самому дбати про себе, опиратися на власні сили і обирати власну долю. Натомість набули якоїсь інфантильності й безпорадності.

Усе це певною мірою стосується і “західняків”, але яскравіше і частіше, безперечно, проявляється у “східняків”, і не тому, що там первісно були якісь інші українці — ні! А лише тому, що на сході комуністична система зламала три покоління людей, а на заході — лише два, що “східняки” зазнавали зросійщення понад три століття, а більшість “західняків” — лише півстоліття, що “східняки” в Російській імперії не знали демократії, а старшому поколінню “західняків” вдалося “скуштувати” її на практиці.

Двадцять років існування незалежної Української держави засвідчує: боротьба за утвердження української ідентичності триває. Значна частина суспільства не розуміє

значущості повернення українській мові та культурі належного їм статусу. Втім, залишається фактом одне — процес нищення українства був тривалим і сильним. Не викликає сумнівів, що проблема, яку досліджують В. Лизанчук і М. Рожик, актуальна і важлива не тільки для вітчизняної, а й для світової громадськості. Оцінити наслідки нищення української культури, мови, російщення українського народу імперською та радянською владою і дати їм належну оцінку стало можливим лише у посттоталітарний період, коли Українська держава здобула незалежність. На основі багатьох історичних та сучасних наукових джерел обґрунтовано і комплексно досліджено функціонування української мови як державної в освіті й політиці. Зроблено вдалу спробу виявити і узагальнити зовнішні й внутрішні причини виникнення мовно-політичної проблеми в Україні, правових та політичних механізмів її вирішення.